Պիրինճի Սէնի 1864.
Ն՝ 90.

ՎԱՐԱԳԱՅԸ ՀԱՎԱՏԻՍ

Ժիրմըզ Իրթէսի · Յունիս 13.
Ն՝ 9.

Ղազէթամըզ հաֆթատա պիր տէֆա օրարագ, Ճիւմա իրթէսի կիւնէրի նէյր օրունուր։

Ալթը պյուզը բէշինան 60 ղուրուշ տուր։

Պիր նիւսխէսի 3 ղուրուշ տուր։

Միւշթերիտէն հիչ պիր եէր իչին, հիչ պիր փարա բօսթա փարասը մանթըրուպ օրունմազ։

—o—

Միւշթերի եազըմայա իսթէք իտէն զանթլար, եա Վէզիր խանընտա 17 նիւմէրօրու թապխանէմիզէ, եախօտ Վարագը խանընտա իւսթ գաթտա 1 նիւմէրօրու օտատա քէնտի ատամըմըզա, արզուլէրինի պէյանէ հիմմէթ իյլէմէլի տիրլէր։

Ղազէթամըզա տախի իրսալ օրունան մէքթուպլարըն իւսթլէրի, եա քէնտիմիզէ վէ եատա միւէզզիմիզ պուրունան Պ. Միրիճան Տօղրամաճեանա խիթապէն եազըմալը տըր։

Իլանաթըն պիր սաթրը իլք տէֆա իչին, ղուրուշ 3
Իքինճի տէֆա իչին 2
Իւչինճիւ տէֆա իչին 1

Ուղուն պահսալը իչին այրըճա բազարըզ օրունուր։

—o—

ՄԷՄՈՒՐԻՆ

ԻԶՄԻՐ · Տիգրան Աղա Գարագաշեան։
ԻԶՄԻՏ · Մ. Յակոբ Աղա Նազարէթեան։
ՊՐՈՒՍԱ · Թէոփիլէ Աղա Գալիօնեան։
ԷՏԻՐՆԷ · Թորոս Աղա Յովհաննէսեան։
ԹՐԱՊԶՈՒՆ · Վարդան Աղա Խաչեան։
ԳԱՑՍԷՐԻՑԷ · Գէորգ Աղա Գրիգճեան։
ՀԱԼԷՊ · Յովհաննէս Աղա Քիւրքճեանօֆ։
ԱՏԱՆԱ · Հաճի Յակոբ Աղա Ուրֆալեան։
ՄԱՆՉԷՍԹԷՐ · Խաչիկ աղա Սինանեան
ԹԷՐՍՈՒՍ · Գրիգոր Աղա Մելքոնեան։
ԹՈԿԱՏ · Հաճի Աւետիս Աղա Արսլանեան։
ԵՕԶԳԱՏ · Գասպար Աղա Տէր Յովհաննէսեան։
ԱՄԱՍԻԱ · Բարսեղ Աղա Կիւմիւշեան։
ԱՓԻՇՕՆ ԳԱՐԱՀԻՍԱՐ · Հաճի Մկրտիչ աղա Թօքայեան։
ՄԱՐԱՇ · Հաճի Տէվլէթ աղա Զօրպաճիեան։
ԹԷՔԻՐՏԱՂ · Ընթերցասիրաց Թանգարան։
ՐՈՒՍՃՈՒՔ · վէ ՇՈՒՄՆՈՒ · Յակոբ աղա Գազանճեան։
ԱՆԹԱՊ · Նիկողայոս աղա Նազարէթեան։
ԻՍԿԷՆՏԷՐԻՑԷ · Յովհաննէս աղա Քէչկէքեան։

ԱԶԳԱՅԻՆ.

ՄԻԼԼԷԹ ՎԷ ՄԷՐԹԻՆ

85ԷՆՏ ՆԻՄԷՐՕՊԱՆ ՊԱՊԷՅԷ։

Պու ալէմտէ հէր իլմ ու սանաթ թէճրիւպէ սայէսինտէ իլէրուլէյէ պիլմիշ տիր։

Ամէր ատէմ չօգ շէյ տիւշունէ պիլիր, լաքին, ֆայիտէլիսի զարարլըսը, տօղրուսու եալանը, վէ կիւճիւ գօլայը, անճագ թէճրիւպէ իլէ անլաշըլըպ մէյտանէ չըգարըլապիլիր։

Պիլմէմէք այիպ տէյիլ, լաքին էօյրէնմէք այըպ տըր։

Թէճրիւպէ յէ գանմամագ ինատճըլըգ տըր։

Տիւնեանըն կիտիշինէ մուղայիր պիր թարիգ թումամագ, վէ խարիթասըզ, լուսուլասըզ, վէ գլավուզսուզ եօլա կիթմէք, ագըլըզըգ տըր։

Տիւնեատէ հէր շէյ իլիմ տիր. լաքին պէնիի ատէմի իտարէ վէ թէրպիյէ իթմէք, էն պիւյիւք վէ էն կիւճ իլիմլէրտէն պիրիսիտիր։

Պիր ատէմի իտարէ վէ թէրպիյէ իթմէք կիւճ օլտուղու թագտիրտե, եիւղլէրճէ, պինլէրճէ, վէ միլիօնլարճա ատէմլէրի, եախօտ պիր միլլէթի իտարէ վէ թէրպիյէ իթմէնին, նէ՝ գատար տահա կիւճ օլաճաղը, թարիֆէ հաճէթ տէյիլ տիր։

Պիր իտարէ պիր միլլէթին սէատէթի հալինի պայիս օլաբիլիր. էօյլէտէ պիր իտարէնին, պիր միլլէթին խարապլընը մուճիպ օլաճաղը շիւբհէսիզ տիր։

Պաղը իտարէ խյիլիք նիյէթիյլէ, ֆէնաբդ իթմիշ օլուր, էօյլէտէ պաղը իտարէ ֆէնալըգ իտերիմ տեր իքէն, իյիլիյի մուճիպ օլուպ, էլ հասըլ հէր հալտէ հէր քէս թէճրիւպէյէ պոյուն էյմէլի տիր։

Միլլէթիմիզ շիմտիյէ գատար, անգարիա սուրէթիյլէ իտարէ օրունմագտա իտի, լաքին պօրճ վէ ալաճագ մէպատիսի թանըլմըշ օրմատըզընտան, հէր քէս իսթէտիկի կիպի ալըպ սաթմագտա օլուպ, էլինէ վէ գօլունա հիչ պիր քէսին հիչ պիր շէյ սէօյլէմէտիկի, վէ սէօյլէյէմէտիկի շէօյլէ տուրսուն, սօֆուլուգ տէվլէթլէրի օրտուղունտան, քիմիսի սահիհէն ճանը իչին, սատագաթ իւզրէ միլլէթէ խըտմէթ իթմէքտէ, քիմիսի չալըպ չըրբմագ խաթրը իչին չալըշմագտա, քիմիսի քէսպի նուֆուզ իլէ, էնանիյյէթ ու նէֆսանիյէթինի տօյուրմագ նիյէթիյլէ տէվամ իթմէքտէ, վէ քիմիսի տախի, տօլայրտան, միլլէթ սայէսինտէ իհնա օրմագ սէվտասըյլա, իշտէ պուրունմագտա իտի։

Պու սէօյլէտիքլէրիմիզ օլ գատար պիւյիւք սահիհլիքլէր տիրլէր քի, հէր գանղի թարիխի միւթալաա իթսէք, հէր գանղի քիլիսէնին, 5–10–15–20 վէ սայիրէ սէնէլիք տէֆթէրլէրինի վէ իրատ մէսարիֆինի սօրսագ, կիւնէշ կիպի աշիքեար սուրէթտէ կէօրէպիլիրիզ։

Օլ զէմանլարտա, էհալինին մէմուրինտէն պէքլէյէճէյի անճագ պիր քիլիսէ իտի, վէ մէմուրլար տախի քիլիսէլէրին չօղալըպ վէ զէնկին օրմասընա, թապիաթիյլէ զիյատէ չալըշըր իտիլէր, վէ տավէթսիզ օլարագ միլլէթճէ իշլէրէ գօշար իտիլէր, չիւնքի ուճուտտա պիր մէնֆաաթ պուլունտուգտան պաշգա, հիչ պիր մէսուլիյյէթ օրմայուպ, իլլա Ալլահտան գօրգմասը վար իտի. վէ քեարը ալէսսէվիյէ Ալլահտան զիյատէ սէվիպ, ահրէթ գօրգուսունտան գուրթուլմագ իչին իսէ, սէնէտտէ պիր իքի տէֆա զիյատէ խոստովանանք օլուպ, բաբաս վէ ֆուգարայա պիր գաչ ղուրուշ զիյատէ վիրմէսի էլվերէճէկին, բէք ալեա պիլմէքտէ իտի։

Ամա պու քի շիմտի, միլլէթճէ մէմուրիյյէթլէր պունուն մուղայիրի պիր հալտէ պուլունմագտա տըրլար, քեաֆֆէսինտէ պիր պիւյիւք մէսուլիյյէթ վար, հիսապ վերմէք վար, պէշ փարայա վարընճայա գատար իրատ մէսարիֆ կէօսթէրմէք պօրճու վար, վէ պունտանտա պաշգա, հէր մէմուրու էհալի ինթիհապ իթմէքտե տիր, պօրճունու վէ ալաճաղընը կէօսթէրմէքտե տիր, քիչիւք պիր թագսիրաթտա պուլունտո՞մու, անինտէ էհալինին տիլինէ տիւշտիւքտէն պաշգա, ղազէթալար վասրթասըյլա տախի, ալէմ ֆաշ օրունմագտա տըր։ Հիմտի, նէ բիւշվէթ եէյէպիլմէք վար տըր, նէ խըրսըզլըգ իտէպիլմէք գալմագտա տըր, վէ նէ տէ էօր է՝, Ֆօբալ է՝, խապուլ է՝ ուսուլինճէ, շապը շէքէր եէրինէ եուրթան պուլունմագտա տըր։ Ամա էհալի հէր մէմուրան քէնտի պօրճունու պէքլէմէքտե վէ իսթէմէքտե տիր. վէ հէր ատէմ պատի հէվա միլլէթ անգարիասընը էքէմտիքտէն պաշգա, մէնֆաաթ իւմիտիյլէ գօշուշանլար տախի մէյտանէ չըգմատըզլարընտան, մէմուրինին էքսէրիսի, ըէճա, Նիյազ, վէ իպրամ թէմէլլէրինին իւզէրինտէ տուրմագտա տըր. վէ հիչ պիրիսինին, կիւնիւնտէ վէ սաաթընտա կէլիպ տէվամ իթմէյէ, մանէվի սուրէթտէն պաշգա, հիչ պիր պօրճու եօգտուր. տիմէք տիր քի, իսթէտիկի կիւն կէլիպ, վէ իսթէտիկի կիւն կէլմէմէքտէ, վէ եա իշի միւսաատ իթմէտի, վէ եախօտ պիր թագսիրաթտա պուլունտուտա թայյիպ օրունտումու, անինտէ իսթիֆա իթմէքտե, վէ պիր սաաթ տախի կէրիյէ պըրագըլըբ իսէ, թահթընտան զարար տօղաճագ օլան, միլլէթճէ նիչէ իշլէր, էօյլէճէ եիւզ իւսթիւնէ գալմագտա տըրլար։

Միլլէթիմիզին քէնտույէ մախսուս մէսարիֆաթը վար իսէտե, միգտարի քիֆայէ կէլիրի օրմատըզընտան, թապիաթիյլա էքսիլէն մէպլաղընը, էհալիտէն թօբլանըլմասը լազըմ կէլմէքտե տիր, հալ պու քի, պիր տէֆա հէր քէսին կէօզիւ աչըլմըշ, շիմտիյէ գատար վէրտիքլէրինին, ագալի պիր նըսֆը չալընմըշ օլտուգտան պաշգա. տիկէր նըսֆընը տախի թէհլիկէ սարֆ օլունմուշ օլուպ, վէ միլլէթին շուճահիլ հալտե գալմըշ օլտուղունտան կէօրմէքտե օլտուղունտան, էմնիյէթ տէնիլէն շէյ գալգմըշ, վէ սախավէթ քիսէլէրի գաբանմըշ տըր։

Լյմնիյէթսիզլիք գօրգուսույա գաբան ան քիսէլէր, անճագ էմնիյէթ իւմիտիյլէ, թէքրարէն աչելա պիլիրլէր։

Պիր ատէմի էմնիյէթէ տավէթ իթմէք գօլայտը. լաքին պիր միլլէթին էնէրիտէն էմնիյէթինի գաղանմագ իչին, պիւյիւք թէտպիր, պիւյիւք ֆէտաքեարլըգ, վէ էվվէլինտէն պիւյիւք հաղըրլըգ լազըմ տըր։

Պունտանտա գաթինազար, էհալինին վէրկի վիրմէմէսի իչին, պիւյիւք սէպէպլէր վար տըր. պիր թարաֆտան, էվվէլլէրի միլլէթ փարասըյլա կէչինէն, զէնկին օլան, նուֆուզ բէյտա իտէն, թաֆրա սաթան, վէ սայիրէ սայիրէ . . . պինլէրճէ ատամլար, շիմտի, զարազլարընտան նաշի, նիչէլէրին զինինի պուլանտըրմագտա, ֆիլթնէ վէ ֆէսատ թօհումու էքմէքտե, վէ տիւրլիւ եալանլար վէ իֆֆիրալար իլէ, ճահիլլէրի գանտըրմագտա, վէ սահմանագրական Վարչութիւնտան սօուութմագտա օլտուգտան պաշգա, առաջնորդլար վէ չօրպաճըլար ալէյհէրինտե բէյտերբէյ կէլմէքտե օլան թէչէքքիլէրին հիչ պիրիսինին իճրասընընն կէօրիւլմէմէսի, վէ ֆուգարա ու պիչարէկիանընն ասլա գայրըլմամասը, վէ մէքթէպլէրին հալեա հէյյէթի ասլիյէլէրինտե պուլունմասը, մէճլիսլէրե ազա օլանլարընն, պօրճլարընը թանըյարագ կէլիպ իշ կէօրմէմէսի, վէ ղայրի հիւմ, վէ ղայրի հիւմ տախի, ումումէն էհալինին գաթի իւմիտ օրմասընա սէպէպիյյէթ վիրմէքտե տիր։

Լյվվէլքի մէմուրլար, պիրէր նէվի մէնֆաաթ իւմիտիյլէ, քէնտի քէնտիլէրե գօշմագտա պլտուգլարընտան, էհալիտէն փարա թօբլամագ իչին, իգթիզասընա կէօրե, իշ կիւճ պիրլէ, քիմիսինէ տալգավուգլուգ, վէ միւտահէնէ իտերէք, քիմիսինէ էտնա տերեճէտե եալվարըպ եագարարագ, քիմիսինին տինտարլըգ տույղուլարընը թահրիք իտերէք, վէ քիմիսինէ տախի էօրֆ կէօսթէրէրէք, կիճէ կիւնտիւզ չալըշըրլար, վէ մէրամլարընը իճրա իտերլէր իսէ. վէ թապիաթիյլէ էհալի տախի, եա՝ իսթէք իտերէք, եախօտ իսթէյինէ բաղմէն, պիր կիւն պիր վէսիլէ իլէ, բաթրիքխանէտե ֆալագայա ալընմասընը, փըրկիչէ աթըլմասընը, էսնաֆճա տիւքքեանը գարատըլմասընը, վէ նիհայէթ աֆօրոզլար եըլտըրըմլարընա ուղրամասընը գօրգուսույա պազէն պիրին եէրինէ իքի տախի վէրիր իսէ։

Միլլէթիմիզ հէր շէյին ուսուլինի տէյիշթիրտի, միլլէթի խըրսըզլարընը վէ խայինլէրին էլլէրինտէն գուրթուրմայը տիւշունտիւ, լաքին պէպլէ պիր թէպէտտիւլաթ վագթինտէ, հէմ էվվէլքիտէն պիր գաչ գաթ զիյատե ագճէ իգթիզա իտէճէկին, վէ հէմտէ հէր շէյտէն էվվէլ բարա թօփլամագ իչին, պիր ագըլանէ թէտիր լազըմ կէլէճէկին, միգտարի քիֆայէ տիւշունէմէտի։

Մէմուրլար սէչիլտիլէր, մէճլիսլէր գուրուլտուլար, եանի մաքինալար վէ մաքինաճըլար հազըրլանտըլար, լաքին քէօմիւրկ, եաղ, վէ լէվղանմաթը այրէլէր մէյտանէ կէլմէմէտիլէր։

Մէճլիսլէր շու միլլէթ թէքնէսինի իտարէ իթմէյէ էվվէլ էմիրտե, բազի օլտուլար, լաքին իքի գարպուզ պիր գօլթուղա սըղմազ օրոուղուն, վէ քէնտիլէրին, միլլէթին միւրատ իւզրէ, վէ իշլէրին իգթիզասընճա, տեվամ իտէմ յէճէլլէրին, էվվէլինտէն կէօրեմտիլէր. չիւնքի թէճրիւպէսին կէօրմիշ տեյիլ իտիլէր. չօգլար զանն իթտիլէրքի, պու գօլայ պիր շէյ տիր. չօգլար զանն իթտիլէր քի, իւչ միլիօնտան միւրէթթէպ պիր միլլէթին ռուհանի վէ ճիսմանի մէսալիհի, հաֆթատա պիր իքի տէֆա, պիր գաչար սահաթ թօբլանըլարագ, թէսվիյէ օլապիլէճէք տիր, վէ չօգլար զանն իթտիլէր քի, պունտան սօնրա, աղաճլարընն, քէօքիւ եօգարը, վէ եարբագլարը աշաղը պիթէր կիպի, Լյրմէնի միլլէթի տախի, անգարիա սուրէթիյլէ, իտարէ օլունապիլէճէք տիր։

Վնգարեա թարիգիյլէ, վէ հիւսնի բիզասըյլա սարֆը էվգաթ ու էզհան իթմէք, էն պիւյիւք պիր ֆազիլէթ տիր, վէ շու ֆազիլէթ, էն զիյատե բարոյականը եէրինտե օլանլարտա տախի, նատիրէն կէօրիւլմէքտե օլտուղունտան, հէր վագթթ մէտհ ու սիթայիշէ, շայէսթէ կէօրիւլմէքտե տիր. հալ պու քի, միլլէթիմիզտե, օլ եօլտա ֆէտաքեարլըգ տույղուսու, հէման հէր միլլէթտէն կէրուտե օլտուղու հալտե, հէր միլլէթտէն զիյատե, վէ ումումի սուրէթտե, ֆէտաքեարլըգ արամայա, վէ հէր պիր իշիմիզի տախի, օնա կէօրե թէրթիպ ու նիզամընա գօյմայա հալը, շէյլէ քի, պու կիւն քի կիւն, իւչ միլիօն իչին, հէման ճանտան ֆէտաքեար, 100 քիշիմիզ պուլունմատը՝ թագտիրտե, ագալի օթուզ պին քիշի գատար ֆէտաքեար արամայա չըգըշըգ, չալըշըգ, վէ շիմտիքի ամընամա՛գ հալէ տիւշտիւք, լաքին զարարը եօգ, թէճրիւպէ իլէ գազանըլան մալիւմաթ, էն գավի վէ տօղրու մալիւմաթ տըր։ Պէվֆ.

— Պունտան տէօրթ պէշ մահ ագտէմ, Տատեան Պօղոս պէյին ճէնազէսի քէյֆիյէթէ, պիր պիւյիւք մէսէլէ հէյյէթի քէսպ իտէրէք, ումումէն էսէֆինի, նիչէլէրին թէաճճիւպինի, վէ գալէմլէրին տախի միւճատէլէսինի մուճիպ օրմուշ իտի։

Պօղոս պէյ կիպի պիր զաթրն ճէնազէսի տէֆինինէ, Հասունեան հաղբէթլէրի կիպի պիր զաթ արզուքէշ պուլունտուգտան պաշգա, Թիւբէլեան իմզասը վասրթասըյլա խէյալի հուգուգ իտտասընա չըգըշմայա տախի ճիւրաթ իթմիշ իտի։

Օլ վագթթ գալէմ մէյտանընտա, շու խէյալի հուգուգ, փէք չօգ իսպաթլարըա ճէրհ օլունտուղու սըրատա, պիտտէֆաթ, շու ճէնազէ իտտասընտան պաշլըճա մագսէտ, Պօղոս պէյ կիպի պիր զաթը մուազզամընն Դաթօլիք քիլիսէսինէ տուխուլի թէվաթուրու իլէ, գապա էհալինին ուն եէրինէ իւնէ աղտանմասըյլա, զուհուրա կէլմէսի իհթիմալտէն պուլունան, թէպտիլի մէզհէպ էմլինտէն իպարէթ պուլունտուղու տախի թէֆէքքիր վէ պէյան օլունմուշ իտի։

Կէչտի վագթթ վէ կէլտի իսպաթ։

Օաթէն Լյրզրումու վէ տօղուշունտա Դաթօլիք Հայրն պիրիսի, պունտան եիկիրմի պէշ սէնէ գատար մուգատտէմ, պիր Լուսաւորչական գրըբյա պէրապէր էվլէնիր, վէ պիր գաչ նէֆէր տախի էվլատ սահիպ օլուր։

Օանն իտերիզ քի, էվլատլարը հէր նէ գատար պիզիմ քիլիսէտե վաֆթիզ օլուրլար իսէ տէ, սօնրատան բէտերլէրի եինէ Դաթօլիք քիլիսէսինէ ալըր։

Մէրգումմ հէր նէ մէպէպէ մէպնի իսէ, [illegible] պուլունմագտէ իքէն, պունտան իքի հաֆթա գատար մուգատտէմ, Պալատտա պիր ագրապատը էվինտէ խասթա տիւշէր, վէ էօլէճէյինէ եագրն պիր Հայ քահանասը կէօթիւրիւրէր, հալ պու քի մէրգումմ, Դաթօլիքլիյինտե սատրգ գալմագ իսթէտիկինտէն, թա էվվէլտէն պէրու քէնտի խոստովանահայրը օլան Տէր Յակոբ Նամ Դաթոլիք քահանասընը իսթէր. վէ պիլմէ յիլ նասըլ օլուր, նիհայէթ քահանասը կիթմէզտէն ճանընը պիլա հաղրդ թէսլիմ իտէր։

Օէվճէսի իշլէթիքտե գօշուպ եանընա կիտէր, վէ գօճասընընն Դաթօլիք օլտուղուն իգրարտան սօնրա, խապէր վիրմէք իլզրէ, Դաթօլիք բաթրիքխանէսինէ գօշար, վէ հագըգաթի հալի. Ռէտիտեան վարդապետ ճէնապլէրինէ պիր մէքթուպ եազարագ, չիւնքի մէրհումուն Դաթօլիք օլտուղունա, լիսանէն շէհատէթտէն պաշգա պիր տէլիլ եօգ տուր, վէ չիւնքի քէնտի տէֆթէրլէրինտե գայտը պուլունմամըշտը, օնուն իչին, Լուսաւորչական քիլիսէսի իսթէր իսէ, տէֆն իտէպիլէճէկին իֆատէ վէ պէյան իտեր։

Պու մէքթուպ իւզէրինէ, խրիսթիյանըգ, ինսանիյէթ, վէ մէտէնիյէթէ պօրճու էտտա

Ղազէթամըզ հաֆթատա պիր տէֆա օրարագ, Ճիւմա իրթէսի կիւնէրի նէյր օրունուր։

Ալթը պյուզը բէշինան 60 ղուրուշ տուր։

Պիր նիւսխէսի 3 ղուրուշ տուր։

Միւշթերիտէն հիչ պիր եէր իչին, հիչ պիր փարա բօսթա փարասը մանթըրուպ օրունմազ։

—o—

Միւշթերի եազըմայա իսթէք իտէն զանթլար, եա Վէզիր խանընտա 17 նիւմէրօրու թապխանէմիզէ, եախօտ Վարագը խանընտա իւսթ գաթտա 1 նիւմէրօրու օտատա քէնտի ատամըմըզա, արզուլէրինի պէյանէ հիմմէթ իյլէմէլի տիրլէր։

Ղազէթամըզա տախի իրսալ օրունան մէքթուպլարըն իւսթլէրի, եա քէնտիմիզէ վէ եատա միւէզզիմիզ պուրունան Պ. Միրիճան Տօղրամաճեանա խիթապէն եազըմալը տըր։

Իլանաթըն պիր սաթրը իլք տէֆա իչին, ղուրուշ 3
Իքինճի տէֆա իչին 2
Իւչինճիւ տէֆա իչին 1

Ուղուն պահսալը իչին այրըճա բազարըզ օրունուր։

—o—

ՄԷՄՈՒՐԻՆ

ԻԶՄԻՐ · Տիգրան Աղա Գարագաշեան։
ԻԶՄԻՏ · Մ. Յակոբ Աղա Նազարէթեան։
ՊՐՈՒՍԱ · Թէոփիլէ Աղա Գալիօնեան։
ԷՏԻՐՆԷ · Թորոս Աղա Յովհաննէսեան։
ԹՐԱՊԶՈՒՆ · Վարդան Աղա Խաչեան։
ԳԱՑՍԷՐԻՑԷ · Գէորգ Աղա Գրիգճեան։
ՀԱԼԷՊ · Յովհաննէս Աղա Քիւրքճեանօֆ։
ԱՏԱՆԱ · Հաճի Յակոբ Աղա Ուրֆալեան։
ՄԱՆՉԷՍԹԷՐ · Խաչիկ աղա Սինանեան
ԹԷՐՍՈՒՍ · Գրիգոր Աղա Մելքոնեան։
ԹՈԿԱՏ · Հաճի Աւետիս Աղա Արսլանեան։
ԵՕԶԳԱՏ · Գասպար Աղա Տէր Յովհաննէսեան։
ԱՄԱՍԻԱ · Բարսեղ Աղա Կիւմիւշեան։
ԱՓԻՇՕՆ ԳԱՐԱՀԻՍԱՐ · Հաճի Մկրտիչ աղա Թօքայեան։
ՄԱՐԱՇ · Հաճի Տէվլէթ աղա Զօրպաճիեան։
ԹԷՔԻՐՏԱՂ · Ընթերցասիրաց Թանգարան։
ՐՈՒՍՃՈՒՔ · վէ ՇՈՒՄՆՈՒ · Յակոբ աղա Գազանճեան։
ԱՆԹԱՊ · Նիկողայոս աղա Նազարէթեան։
ԻՍԿԷՆՏԷՐԻՑԷ · Յովհաննէս աղա Քէչկէքեան։

ԱԶԳԱՅԻՆ.

ՄԻԼԼԷԹ ՎԷ ՄԷՐԹԻՆ

85ԷՆՏ ՆԻՄԷՐՕՊԱՆ ՊԱՊԷՅԷ։

Պու ալէմտէ հէր իլմ ու սանաթ թէճրիւպէ սայէսինտէ իլէրուլէյէ պիլմիշ տիր։

Ամէր ատէմ չօգ շէյ տիւշունէ պիլիր, լաքին, ֆայիտէլիսի զարարլըսը, տօղրուսու եալանը, վէ կիւճիւ գօլայը, անճագ թէճրիւպէ իլէ անլաշըլըպ մէյտանէ չըգարըլապիլիր։

Պիլմէմէք այիպ տէյիլ, լաքին էօյրէնմէք այըպ տըր։

Թէճրիւպէ յէ գանմամագ ինատճըլըգ տըր։

Տիւնեանըն կիտիշինէ մուղայիր պիր թարիգ թումամագ, վէ խարիթասըզ, լուսուլասըզ, վէ գլավուզսուզ եօլա կիթմէք, ագըլըզըգ տըր։

Տիւնեատէ հէր շէյ իլիմ տիր. լաքին պէնիի ատէմի իտարէ վէ թէրպիյէ իթմէք, էն պիւյիւք վէ էն կիւճ իլիմլէրտէն պիրիսիտիր։

Պիր ատէմի իտարէ վէ թէրպիյէ իթմէք կիւճ օլտուղու թագտիրտե, եիւղլէրճէ, պինլէրճէ, վէ միլիօնլարճա ատէմլէրի, եախօտ պիր միլլէթի իտարէ վէ թէրպիյէ իթմէնին, նէ՝ գատար տահա կիւճ օլաճաղը, թարիֆէ հաճէթ տէյիլ տիր։

Պիր իտարէ պիր միլլէթին սէատէթի հալինի պայիս օլաբիլիր. էօյլէտէ պիր իտարէնին, պիր միլլէթին խարապլընը մուճիպ օլաճաղը շիւբհէսիզ տիր։

Պաղը իտարէ խյիլիք նիյէթիյլէ, ֆէնաբդ իթմիշ օլուր, էօյլէտէ պաղը իտարէ ֆէնալըգ իտերիմ տեր իքէն, իյիլիյի մուճիպ օլուպ, էլ հասըլ հէր հալտէ հէր քէս թէճրիւպէյէ պոյուն էյմէլի տիր։

Միլլէթիմիզ շիմտիյէ գատար, անգարիա սուրէթիյլէ իտարէ օրունմագտա իտի, լաքին պօրճ վէ ալաճագ մէպատիսի թանըլմըշ օրմատըզընտան, հէր քէս իսթէտիկի կիպի ալըպ սաթմագտա օլուպ, էլինէ վէ գօլունա հիչ պիր քէսին հիչ պիր շէյ սէօյլէմէտիկի, վէ սէօյլէյէմէտիկի շէօյլէ տուրսուն, սօֆուլուգ տէվլէթլէրի օրտուղունտան, քիմիսի սահիհէն ճանը իչին, սատագաթ իւզրէ միլլէթէ խըտմէթ իթմէքտէ, քիմիսի չալըպ չըրբմագ խաթրը իչին չալըշմագտա, քիմիսի քէսպի նուֆուզ իլէ, էնանիյյէթ ու նէֆսանիյէթինի տօյուրմագ նիյէթիյլէ տէվամ իթմէքտէ, վէ քիմիսի տախի, տօլայրտան, միլլէթ սայէսինտէ իհնա օրմագ սէվտասըյլա, իշտէ պուրունմագտա իտի։

Պու սէօյլէտիքլէրիմիզ օլ գատար պիւյիւք սահիհլիքլէր տիրլէր քի, հէր գանղի թարիխի միւթալաա իթսէք, հէր գանղի քիլիսէնին, 5–10–15–20 վէ սայիրէ սէնէլիք տէֆթէրլէրինի վէ իրատ մէսարիֆինի սօրսագ, կիւնէշ կիպի աշիքեար սուրէթտէ կէօրէպիլիրիզ։

Օլ զէմանլարտա, էհալինին մէմուրինտէն պէքլէյէճէյի անճագ պիր քիլիսէ իտի, վէ մէմուրլար տախի քիլիսէլէրին չօղալըպ վէ զէնկին օրմասընա, թապիաթիյլէ զիյատէ չալըշըր իտիլէր, վէ տավէթսիզ օլարագ միլլէթճէ իշլէրէ գօշար իտիլէր, չիւնքի ուճուտտա պիր մէնֆաաթ պուլունտուգտան պաշգա, հիչ պիր մէսուլիյյէթ օրմայուպ, իլլա Ալլահտան գօրգմասը վար իտի. վէ քեարը ալէսսէվիյէ Ալլահտան զիյատէ սէվիպ, ահրէթ գօրգուսունտան գուրթուլմագ իչին իսէ, սէնէտտէ պիր իքի տէֆա զիյատէ խոստովանանք օլուպ, բաբաս վէ ֆուգարայա պիր գաչ ղուրուշ զիյատէ վիրմէսի էլվերէճէկին, բէք ալեա պիլմէքտէ իտի։

Ամա պու քի շիմտի, միլլէթճէ մէմուրիյյէթլէր պունուն մուղայիրի պիր հալտէ պուլունմագտա տըրլար, քեաֆֆէսինտէ պիր պիւյիւք մէսուլիյյէթ վար, հիսապ վերմէք վար, պէշ փարայա վարընճայա գատար իրատ մէսարիֆ կէօսթէրմէք պօրճու վար, վէ պունտանտա պաշգա, հէր մէմուրու էհալի ինթիհապ իթմէքտե տիր, պօրճունու վէ ալաճաղընը կէօսթէրմէքտե տիր, քիչիւք պիր թագսիրաթտա պուլունտո՞մու, անինտէ էհալինին տիլինէ տիւշտիւքտէն պաշգա, ղազէթալար վասրթասըյլա տախի, ալէմ ֆաշ օրունմագտա տըր։ Հիմտի, նէ բիւշվէթ եէյէպիլմէք վար տըր, նէ խըրսըզլըգ իտէպիլմէք գալմագտա տըր, վէ նէ տէ էօր է՝, Ֆօբալ է՝, խապուլ է՝ ուսուլինճէ, շապը շէքէր եէրինէ եուրթան պուլունմագտա տըր։ Ամա էհալի հէր մէմուրան քէնտի պօրճունու պէքլէմէքտե վէ իսթէմէքտե տիր. վէ հէր ատէմ պատի հէվա միլլէթ անգարիասընը էքէմտիքտէն պաշգա, մէնֆաաթ իւմիտիյլէ գօշուշանլար տախի մէյտանէ չըգմատըզլարընտան, մէմուրինին էքսէրիսի, ըէճա, Նիյազ, վէ իպրամ թէմէլլէրինին իւզէրինտե տուրմագտա տըր. վէ հիչ պիրիսինին, կիւնիւնտե վէ սաաթընտա կէլիպ տէվամ իթմէյէ, մանէվի սուրէթտէն պաշգա, հիչ պիր պօրճու եօգտուր. տիմէք տիր քի, իսթէտիկի կիւն կէլիպ, վէ իսթէտիկի կիւն կէլմէմէքտե, վէ եա իշի միւսաատ իթմէտի, վէ եախօտ պիր թագսիրաթտա պուլունտուտա թայյիպ օրունտումու, անինտէ իսթիֆա իթմէքտե, վէ պիր սաաթ տախի կէրիյէ պըրագըլըբ իսէ, թահթընտան զարար տօղաճագ օլան, միլլէթճէ նիչէ իշլէր, էօյլէճէ եիւզ իւսթիւնէ գալմագտա տըրլար։

Միլլէթիմիզին քէնտույէ մախսուս մէսարիֆաթը վար իսէտե, միգտարի քիֆայէ կէլիրի օրմատըզընտան, թապիաթիյլա էքսիլէն մէպլաղընը, էհալիտէն թօբլանըլմասը լազըմ կէլմէքտե տիր, հալ պու քի, պիր տէֆա հէր քէսին կէօզիւ աչըլմըշ, շիմտիյէ գատար վէրտիքլէրինին, ագալի պիր նըսֆը չալընմըշ օլտուգտան պաշգա. տիկէր նըսֆընը տախի թէհլիկէ սարֆ օլունմուշ օլուպ, վէ միլլէթին շուճահիլ հալտե գալմըշ օլտուղունտան կէօրմէքտե օլտուղունտան, էմնիյէթ տէնիլէն շէյ գալգմըշ, վէ սախավէթ քիսէլէրի գաբանմըշ տըր։

Լյմնիյէթսիզլիք գօրգուսույա գաբան ան քիսէլէր, անճագ էմնիյէթ իւմիտիյլէ, թէքրարէն աչելա պիլիրլէր։

Պիր ատէմի էմնիյէթէ տավէթ իթմէք գօլայտը. լաքին պիր միլլէթին էնէրիտէն էմնիյէթինի գաղանմագ իչին, պիւյիւք թէտպիր, պիւյիւք ֆէտաքեարլըգ, վէ էվվէլինտէն պիւյիւք հաղըրլըգ լազըմ տըր։

Պունտանտա գաթինազար, էհալինին վէրկի վիրմէմէսի իչին, պիւյիւք սէպէպլէր վար տըր. պիր թարաֆտան, էվվէլլէրի միլլէթ փարասըյլա կէչինէն, զէնկին օլան, նուֆուզ բէյտա իտէն, թաֆրա սաթան, վէ սայիրէ սայիրէ . . . պինլէրճէ ատամլար, շիմտի, զարազլարընտան նաշի, նիչէլէրին զինինի պուլանտըրմագտա, ֆիլթնէ վէ ֆէսատ թօհումու էքմէքտե, վէ տիւրլիւ եալանլար վէ իֆֆիրալար իլէ, ճահիլլէրի գանտըրմագտա, վէ սահմանագրական Վարչութիւնտան սօուութմագտա օլտուգտան պաշգա, առաջնորդլար վէ չօրպաճըլար ալէյհէրինտե բէյտերբէյ կէլմէքտե օլան թէչէքքիլէրին հիչ պիրիսինին իճրասընընն կէօրիւլմէմէսի, վէ ֆուգարա ու պիչարէկիանընն ասլա գայրըլմամասը, վէ մէքթէպլէրին հալեա հէյյէթի ասլիյէլէրինտե պուլունմասը, մէճլիսլէրե ազա օլանլարընն, պօրճլարընը թանըյարագ կէլիպ իշ կէօրմէմէսի, վէ ղայրի հիւմ, վէ ղայրի հիւմ տախի, ումումէն էհալինին գաթի իւմիտ օրմասընա սէպէպիյյէթ վիրմէքտե տիր։

Լյվվէլքի մէմուրլար, պիրէր նէվի մէնֆաաթ իւմիտիյլէ, քէնտի քէնտիլէրե գօշմագտա պլտուգլարընտան, էհալիտէն փարա թօբլամագ իչին, իգթիզասընա կէօրե, իշ կիւճ պիրլէ, քիմիսինէ տալգավուգլուգ, վէ միւտահէնէ իտերէք, քիմիսինէ էտնա տերեճէտե եալվարըպ եագարարագ, քիմիսինին տինտարլըգ տույղուլարընը թահրիք իտերէք, վէ քիմիսինէ տախի էօրֆ կէօսթէրէրէք, կիճէ կիւնտիւզ չալըշըրլար, վէ մէրամլարընը իճրա իտերլէր իսէ. վէ թապիաթիյլէ էհալի տախի, եա՝ իսթէք իտերէք, եախօտ իսթէյինէ բաղմէն, պիր կիւն պիր վէսիլէ իլէ, բաթրիքխանէտե ֆալագայա ալընմասընը, փըրկիչէ աթըլմասընը, էսնաֆճա տիւքքեանը գարատըլմասընը, վէ նիհայէթ աֆօրոզլար եըլտըրըմլարընա ուղրամասընը գօրգուսույա պազէն պիրին եէրինէ իքի տախի վէրիր իսէ։

Միլլէթիմիզ հէր շէյին ուսուլինի տէյիշթի

օլունարագ, մերհումուն ճէնազէսի, զեյնէթի լալըմէ իլէ Պալատ քիլիսէսի թարաֆընտան տէֆն օլունուր։

Պու զարայիպ նէվիտէն վուգուաթ իւզէրինէ, պաշգա միւթալաա իթմէյիպ, հէր քէսին մուհաքէմէսինէ իհալէ իտէր իսէք տէ, եալընըզ շու գատարը սէզյէրիզ քիչ Պօղոս կէյին ճէնազէսիյլէ մերհումուն ճէնազէսի հագգընտա զուհուրա կէլէն շու ադայիպ ֆարգըն պիրինճի վէ սօնունճու սէպէպի, էվվէլքինին սէրվէթի, վէ շէօհրէթի, վէ իքինճինին ֆագրը հալի վէ նամալիմ՝ լուղունտան պաշգա պիր շէյ տէյիլ տիր։

Հունու տախի ունութմայըզ սէօյլէմէյէ քի, իթիմատէ շայան մահէլլէն ալտըզըմըզ մալիւմաթա նազարէն, մերհում Յրզուրումլու քէս, պունտան պիր պուշուգ սէնէ մուգատէմ, Գաթօլիք խասթախանէսի օլան Ս. Յակոբտա, պիր այ գատար խասթա պախի եամմըշ տըր։

Ոբ ոՆէյէ պանՆ ըՆեյ ը՝էյէ։

Պիզ պիզիմ ռուհպան կիւրուհիմիզտէննիէլէրինին թագսիրաթլարընը ֆասլ ու զէմմ իթտիկիմիզէ պագարագ, նաֆիկէ եէրտէ Լուսաւորչականլար իւմիտ քէսիքլէյինէ տիշմէսինէլէր, զիրա հէր միլէթտէ վէ հէր գըսըմտա, ռուհպան կիւրուհինին էքսէրիսի, այնի էֆքեարա խրտմէթ իթմէքտէ, վէ այնի ռուհտա պուլունմագտատը, վէ գավիյէն տէյէպիլիրիզ քի, էշշանը հագգանիյէթ իլէ նազար գըլընտըզը թագտիրտէ, եինէ պիզիմ ռուհպանլարըն թագսիրաթլարընին, սայիր խըրիսթիյանլարընքինէ նիսպէթլէ, հէվասինտէն զեյատէ խաֆիֆ տերէճէտէ պուլունմագտատը։ Վէ միլէթիմիզճէ եալընըզ շու ֆարգ վար տըր քի, պիզիմ գալէմէր, պիր գաչ սէնէտէն պէրու, գրիթիգայա չըգըշմըշ օլտուգլարընտան, պիլա միւտահէնէ, ումումա մուզիրր օլան ահվալ ու հարէքէթլէրի թէֆթիշ վէ թէճէսսիս պիրլէ, ճիւզ իւ քիւլլի, թէրպիյէլի միլէթլէրտէ օլաուղու մեսելու, ալէնէն ալէմ ֆաշ իթտիքլէրի հալտէ [illegible] հպանարընտա պուլունան սահիպ թագսիրաթլարընքի, պիրէր սէրպէսթ գալէմ իգպալինէ նայիլ օլմատըգլարընտան, էհալիտէն կիզլթտէ գալմագտա տըր...։

Յվվէթ, Յրզուրումտա Յարութիւն Եպիսկոպոսուն իհմալինտէն նաշի, պիր Լուսաւորչական տելիգանլըսը, հէմ գան տէօքիւպ վէ հէմտէ հաղրդուզ կիթտիկի հալտէ, Իսթանպօլտա տախի, պիր Ռէտիտեանընն իհմալ վէ իսնատրնտան նաշի, պիր Յրզուրումլու Գաթօլիք, հէմ հաղրդուզ էօլմէքտէ, վէ հէմտէ՝ ոն գարարդա մուղայիր օլարագ, Լուսաւորչական ռուհպանլարը մարիֆէթիյլէ տէֆն օլունմագտէտիր։

Պուրատա տիգգաթա վէ իֆթիխարա շայան պիր շէյ տահա վար տըր քի, հէր զէման աննըմըզ աչըգ օլարագ էօյիւնէ պիլիրիզ, եանի քէնտի քիլիսէմիզտէն օլմայանտան տախի, խրիսթիյանճա վաճիպաթը ասլա էսիրկէմէմէք մէպատիմիզ։

—Պու տէֆա Ըտանատան ալտըզըմըզ մէքթուպլարա նազարէն, Մայիս 24 տէ, Ըրիստակէս Սրբազան հազրէթլէրի, Ըտանայա մուվասէլէթլէրինտէ, իբի սաաթ մէսաֆէտէ իքէն իսթիգպալինէ չըգըլարագ թագնիմ ազիմ, վէ պիյիւք գալապալըգ, վէ տէվլէթլու մութասարրըֆ Խաչա հաղրէթլէրի թարաֆլարընտան իրսալ պույրուլան զապթիյէլէր իլէ, շէհիրէ կէթիրիլմիշ, վէ Ս. Ըստուածածին քիլիսէսինէ ինտիրիլմիշ տիր։

Միւմայիլէյհ հաղրէթլէրի քիլիսէտէ պիր միւէսսիր նութգ իրաատ իյլէ, Օղթը հաղրէթի ատալէթբէնահիլէրի հագգընտա տուա վէ սէնալէր օգուտուղույլա պէրապէր, Ահմանադրութիւնուն հիւսնի իճրասընտան հուսուլէ կէլէճէք մուհասսէնաթ ու ֆէվայիտ հագգընտա տախի խայլիճէ մէգալաթտա պուլունմուշ տուր։

Ըտանատա հէր նէ գատար առաջնորդարան վար իսէտէ, տահա զեյատէ իսթիրահաթլարը նիյէթիյլէ, էվվէլինտէն, իճար իլէ խասսէթէն պիր խանէ հազրլանմըշ իսէտէ, օլ պապատ սարֆ օլունաճագ մէպլաղըն, միլէթճէ վէ ֆուգարաճա սայիր պիր իհթիյաճա իսթիմալ օլունմասը թէքլիֆիյլէ։ Սրբազան հազրէթլէրի թարաֆընտան, առաջնորդարանտա իգամէթ իտէճէքլէրի պէյան օլունմուշ տուր։

Մուշարիէյհ հազրէթլէրի, պէշ ալթը կիւն սօնրա, Ս. Ստեփաննոս քիլիսէսինէ վէ Ըբրահան մէքթէպինէ զեյարէթ պիրլէ, շակիրտանէ պաղը շէյլէր սիւալ իտիպ, օլտուգճա թահսինէ շայան ճէվապլար ալմըշլար, վէ շակիրտան թարաֆընտան, թէշքիֆլէրինի թէպրիք նիյէթիյլէ, տիրայէթլու Ասիողայոս էֆէնտի Մըսբրլեան միւտէբրիսին, թէելիֆքէրտէսի օլան պիր միւէսսիր պէսթէ օգուտնմուշ տուր։

Մուշարիէյհ հազրէթլէրի հագգընտա, պաշլըճա մէտահէ շայան պիր շէյ վարարը քի, պէյանընը ճայիզ կէօրիւրիւզ, վէ հէր վագրթ այնի մէպատիյէ խըտմէթ իթմէլէրինի Ալլահտան նիյազ իտէրիզ, շէյլէ քի, միլէթիմիզ Իրօթէսթանլարընտան պիրիսի պիր էվ տավասը հագգընտա, հիւքմի հագգանիյէթբէրվէրլէրինէ միւրաճաաթ իթտիքաէ, թէսվիյէսինէ պագրլաճաղընը վատ իթմիշլէր, պատէհու խըտմէթճիլէրինաէն պիրիսի, մերգումուն Իրօթէսթան օլտուղուն խապէր վէրմիշ, վէ միւշարիէյհ հազրէթլէրի տախի, «պէնիմ վաճիպէյի զիմմէթիմ, մեզհէպ ֆարգընա չըգըշմայըզ, իլա հագգանիյէթ իսլամ, ֆապրը ֆուգարանընն մէսալիհինի, էլիմտէն կէլմիկի մերթէպէ թէավիյէ իթմէք տիր.» տէյի ճէվապ վէրմիշլէր տիր։

Յկէր շիմտիյէ գատար իշլիթտիքլէրիմիզտէ պիր եանլըշլըգ վէ միւպալաղա եօգ իսէ, տէյէպիլիրիզ քի, մեզհէպաշլարըմըզ պաշըզ վէ սահիպսիզ վագթինտէ, էկէրչի, գաթօլիք գըսմըմըզընը քարոզնչի պուլունան Յովհան վարդապետ ճէնապէկբի տախի, այնի ինսանիյէթ մէպատիսինէ բիայէթ իթմիշ օլսա իսիլէր. եէտի սէքիզ այատան պէրու, մասլահաթը ճիսմանիյէ սէպէպինտէն, պիզզարուր, 300 նէֆէր գատար քէսան, քէնտի քիլիսէլէրինի թէրք իթմէզ իսիլէր, լաքին նէ՞ ֆայիտէ, պիզ անլէրի այըպլայամայըզ, [illegible] ամանաթլարընը վէ պորճլարը էտա վէ իճրա իթմէքտէ տիրլէր. իլա պիզ քէնտի Վարչութիւնումզու այըպլարըզ քի, ապալըգ արալըգ, քէնտի սիւրիսիւնիւ էօյլէ սահիպսիզ պըրագարագ, տաղըլըպ պաշգա սիւրիւլէրէ գարըշմասընա, սէպէպիյէթ վէրմէքտէ տիր, վէ պիզճէ պաշլըճա շունա էսէֆ իթմէքտէյիզ քի, զէվալը էհալի, պիզտէն այրըլարագ, պարի պիզիմ իտարէվիզտէն իյի պիր իտարէյէ իլթիճա իտէճէք եէրտէ, հագգաթի հալտէ վէ էսասընտա պիզիմքիտէն տահա զեյատէ պօզուգ պիր հալտէ պուլունան գաթօլիք ռուհանը իտարէսինէ սըզընմագտա տըր, էօյլէ պիր իտարէ քի, հալեա պիր բաթրիյէ տախի նայիլ օլմամագտա տըր... Լաքին չի՞ չարէ քի, ճահիլ ատէմ, տայիմա տիշար քի բարլագլըզա ալտանա կէլմիշ, վէ ալտանա կիթմէքտէ տիր...։

Գըշընն սօնունտան պէրու, Ըտանատա պիր ֆէնա հիւմմա իլէթի պաշլատըզընտան, եէրլիտէն, վէ խուսուսիյլէ Թաշրալըլարտան, խայլիճէ քէսան վէֆաթ իթմէքտէ օլուպ, վէ շիմտիյէ գատար, էհալի իչին պիր խասթախանէ պուլունմասըզընտան, թապիաթիյլէ նիչէ զարիպլէրին լայըգըյլա պագրլամատըգլարը միւլահազասըյլա, միլէթիմիզտէն Սամըրգաշեան հաճի Ասանուկ պէյ, վէ Բում միլէթինտէն տախի Պարպուր պէյ զատէ վէսայիրլէրի սայ ու հիմմէթիյլէ 60 եաթագլըգ պիր պիմարխանէ քիւշատ օլունմասը նիյէթի խայրիյէսիյլէ, խայլիճէ փարա թէրաքիւմ իտիլմիշ, վէ մերգումանընն շու խայրխահլըզլարը, մեհ ու սէնայէ շայէսթէ պուլունմուշ տուր։

Իմտի ումարըզ քի, Ըրիստակէս Սրբազան հազրէթլէրի տախի, շու խուսուստա լազըմ կէլէն թէշվիգաթ ու նասիհաթը հիմմէթ պիրլէ, պիր ան էվվէլ վիճուտ կէլմէսինի մուճիպ օլուրլար։

—Պու կէչէն բազար կիւն, Պէյօղլու Ս. Գրիգորգութիւն քիլիսէմիզին իսմի կիւնիւ օլմազին, Սրբազան Պատրիարք հայր հազրէթլէրի թէշրիֆ պիրլէ, Ս. Պատարագ թագտիս իթմիշլէր, վէ բազար կիւն ախշամա տօղրու, Գէրի քէօյիւ քիլիսէսինէ զեյարէթ իթաիքատէն պաշգա, բազար իրթէսի տախի, մէքթէպլէրի կէզտիքատէն սօնրա, Պատրիարքարանա ավտէթ պույուրմուշլար տըր։

Պէյ օղլու Թաղական խորհուրդուն թարաֆընտան, Սրբազան հայր հազրէթլէրինէ, պիյիւք իքրամլար վէ իհթիրամլար օլունմուշ, վէ հաթթա բազար ախշամընը, քիլիսէ հավլուսու տօնաարլարագ, պիր թագըմ զէվաթը միւթէպէբան տավէթ պիրլէ, պիր կիւզէլ զեյաֆէթ վերիլմիշ, վէ զապրթա մէմուրու սէատէթլու Մէհէմմէտ պէյ հազրէթլէրի տախի հազըր պուլունմուշլար տըր։

Հէրէ Սրբազան հայր հազրէթլէրինին, Գալաթատան Պէյ օղլունա կիթմէլէրի բէք աեպատպէլի օլմուշ տուր, շէյլէ քի, զաթը միւհթէրէմլէրի պիր միւքէմմէլ ֆայթօնտա պուլունտուգլարը հալտէ, էօնտէն պիր թէշքիֆաթճը, արգասընտան օն օն իքի նէֆէր զապթիյէլէր, պատէհու օն օն իքի նէֆէր էլլէրի սօքալը քահվեալար, մինթարլար, վէ ժամոչլար, վէ օնլարըն արգասընտան վէ Սրբազան հազրէթլէրինին ֆայթօնու իքի թարաֆընտան պիր չօգ տէրտէրլէր վէ վարդապետլէր, վէ տահա արգատան խայլիճէ աթլըլար պուլունտուգտան պաշգա, քիլիսէյէ եազըն կէլտիքլէրինտէ, պիր թագըմ սայիր քահանալար տախի, գարշըլամըշլար, վէ քիլիսէ գարուսունտա իսէ, չօճուգլար պէսթէլէր օգուլյարագ իսթիգպալլէրինէ չըգմըշլար տըր։

Պէյ—օղլու զաթէն գալապալըգը պիր մէմլէքէթ օլուպ, բէք չօգ միլէթտէն վէ մէմլէքէթտէն ճէմիյէթ պուլունտուգտան պաշգա, Սրբազան հայր հազրէթլէրինին շու ֆէվգ էլ ատէ, վէ շիմտիքի սատէկիւզէլլիք ուսուլլինին իարիճինտէ պուլունան տէպատէպէլէրի, կէօքսէրինտէ քարլամագտա օլանընշանլար, վէ իքի թարաֆա հիմմէթ պույուրտուգլարը տուալար, օլ մերթէպէ էհալինին տիգգաթ ու մէրագընը տավէթ իտէր քի, քիլիսէ գարուսունտան էվէրէ կիրէնէ գատար, սօգագլարտա իշտիհամտան կէչիլմէզ օլուր։

Յհալիտէն տիյէտիկիմիզէ նազարէն, ըէսմէն պիր ալայա վէ եախօտ թալիգ օլունմասը իգթիզա իտէն պիր եէրէ կիտիլմէյիպ, անճագ պիր քիլիսէյտէն տիկէր պիր քիլիսէյէ կիտիլմէք սիմէք օլտուղունտան, նշանլարընն կէօքսէրինէ թալիգ օլունարագ, մէյտանտէ կէօսթէրիլմէսի, շիմտիքի ուսուլա նազարէն, բէք միւնասիպ կէօրիւլմէմիշտիր, վէ պազըլար պիզտէն, ուսուլտէ՞ն մի տիր, տէյի՞լ մի տիր տէյի սիւալ իթտիքլէրինտէն, պաշգա պիր ճէվապ վէրմէյիպ, անճագ շու գատարընը սէօյլէմիշլիզ տիր քի, նէֆսի Իսթանպօլտա, պինլէրճէ զէվաթ, բէք չօգ նիշանլարա մազհար պույրուլմուշ օլտուգլարը հալտէ, հիչ պիր բէսմի կիւնլէրտէն պաշգա, կէօքսէրինտէ կէօրէմէմէքտէյիզ, լաքին Խաթրիքլէր հագգընտա ճարի օլան ուսուլին պաշգա՞ մրարը, տէյի՞լ տիր, պիլէմմէքտէյիզ։

Հէր նէ հալ իսէ, պիզ ումարըզ քի, Խաթրիքխանէճէ նիզամաթը տէր իւհալ իթմիշ օլան զաթլար, պէօյլէ շէյլէրիտահի տիւշիւնէրէք, ուսուլու բօլիթիգայա մուվաֆրզ սուրէթտէ, պիր էսաս իւզէրինէ վազ իտէրլէր։

Պու նիշան ասմագ մատտէսի տախի եէրինէ կէօրէ տիր, վէ թաշրալարճա, պաղը եէրլէրտէ, նուֆուզճա վէ մէսալիհճէ տահի բէք չօգ մէնֆաաթը մուճիպ օլմագտա տա տըր, նասըլ քի, իշլիթտիկիմիզէ վէ ինանըրզըմըզա նազարէն, պաղըլար նիշան սայէսինտէ բէք չօգ իշ կէօրմէքտէ օլտուգլարընտան, պաղը Խաթրիքխանէլէր, քէնտի միլէթճէ մէմուրլարընը, եէնիյէթ ու լիյագաթլարընը, Սալթանաթը սէնիյյէտէ բէյ տէրբէյարզ պիրլէ, նիշանլար խաթիտա իթմէքտէ, վէ չօգ տէֆա մազհար պույրուլարագ, հէմ եէնի լիյագաթլարընը թէշվիգ ու թէրղիպլէրինի պայիս օլմագտէ, վէ հէմտէ, գատար ու հայսիյյէթլէրինին արթըրըլմասըյլա, նիչէ իշլեր կէօրմէքտէտիրլէր. հալ պու քի պիզիմ Խաթրիքխանէ, շու ինճէ բուլթիգայը, վէ շու տէրին միւլահազայը, վէ շու վաճիպէյի զիմմէթի հէման ասլա տիշիւնմէտիկինտէն, նիչէ եէնի լիյագաթ զաթլար, պէլա միւքեաֆաթ գալմագտա, վէ պիթթապի տայիմա զարարտա պուլունմագտա տըրլար, լաքին պուտա բէք միւշքիլ պիր մատտէ տիր, եէնիյէթ ու լիյագաթը թանըմագտա պիւյիւք պիր մարիֆէթ տիր. եօխտա, ֆայիտէտէն զեյատէ զարար տօղաճաղընտա միւճէրրէպ տիր...։

— Պիր գաչ հաֆթատան պէրու տէվամ իթմէքտէ օլտուղումուզ Ղարսանճաղընն հալինի, պաշլըճա, իլէրուտէ, 1864 սէնէսինէ կէլինճէյէ գատար, միլէթիմիզին Կաթուղիկոս, Պատրիարք, Եպիսկոպոս, Իշխան, Ըմիրայ վէ սայիրլէր, բառարանլարտա նէ գատարիյի սըֆթալար վար իսէ, պիր պիրլէրինէ վերմիշ վէ ալմըշ սլան ազդասէրլէր վէ մարդասէրլէրին, ֆուգարայը նասըլ կէօգէթմիշ վէ գայբրմըշ օլտուգլարընը հէր քէս անլասըն, վէ պիր տիրի թարիխ կիպի սայլըրն նիյէթիյլէ, եէնէ բարլագլուլըմզ սիթրիյիպ կէօզլերիմիզ եաշարըպ, վէ սինէմիզ ամմայա պաշայարագ, տէվամընա միւպաշէրէթ իտէրիզ։

Ըլա՞հ վիրէյտիտէ, օգուլանլարըմըզ, վէ խուսուսիյլէ Ազգային վարշութիւնումուզ իւզէրինտէ տախի, այնի տույղու հասըլ օլայտը քի, մասալ կիպի, վէ եախօտ սայիր պահսլար կիպի օգումայուպ, իլա հէր պիր զուլում ու թէատիյաթ լուզէթլէրինի, աստագլարըյլա թէլաֆֆուզ լիմաֆթէլ վագթ ֆիքիրլէրիյլէ տախի, գը յասը նէֆսի աիշնէրէք, իքի պին ֆամիլիանընն չէքտիկի շու զուլում ու թէատիյաթը տէհշէթէնկիզ իւզէրինէ, հիչ տէյիլ իսէ քէնտիլէրին, պիր զէվճէ, պիր գարնտաշ, պիր հէմշիրէ, պիր պապա, պիր անա, վէ պիր էվլատ իւզէրինէ աճընտըգլարը գատար աճընը, մէրհամէթ կէլէյտիրլէր։

Ֆազիլէթինէն պիյիւկիւ պիչարէկէ՞ան ուզուաֆայը՞ տիշիւնմէք տիր։

Ղարսանճագատա, տերէպէյլիյի սաթանլարընն գօնագլարընն մէսարիֆաթընը տախի ֆուգարա տիշիւնմէքտէ իմիշ, շէյլէ քի 400 եախօտ 500 քիշի պատի էվա, վէ եէյէճէք էթմէյի տախի քէնտի քիսէսինտէն օլարագ, եէլ օն իքի այ, օլ զալըմլար իչին չալըշմալը տըրլար. վէ սէնէվի 500 պաթման եաղ, վէ 1000 նիւք օտուն վերիլմէլի տիր, վէ սայիր ուֆագ թէֆէքլէր տախի պաշգա չիւնքի պու զալըմլար, կիւյա թօբրագ սահիպի քէնտիլէր իմիշլերտէ, ֆուգարա քէնտի թօբրագլարընտա էսիրլէր մագամընտա իմիշ, (Ալլա՞հ իթմէսին, մէմալիքի մահրուսէտէ ֆէրտի վահիտ էսիր տէյիլ տիր, վէ փարա իլէ սաթըն ալընմըշ քէլէօէլէր տախի օլ տէհշէթի ֆէրմա հալտէ տէյիլ տիրլեր) հալ պու քի, միրիճէ լազըմ կէլէն վէրկիսի, եինէ ֆուգարա վերմէքտէ տիր։

Ֆայլար պիտտէֆաթ, Ռուսական բաշա հազրէթլէրինէ արզուհալար թագտիմ իթմիշլեր, վէ միւտիրէ խիթաբէն էմիրնամէլէր ալմըշլար իսէ տէ, զալըմլար տիյնէմտիքլէրինտէն, արթըգ իւմիտի գաթ իտէրէք, էսթէյէ պէրույէ, զէվալը Ղէրքէսլէր միսիլու հիճրէթ իթմէյէ մէճպուր սլմուշլար տըր, շէյլէ քի, իքի սէնէ զարֆընտա, իքի պին խանէտէն, պին իքի եիւզ խանէ գալմըշ տըր։ Նիչէլէր գաչրպ կիթմէքտէ իսէլէր տէ, կէրիտէ գալան զէվալլըլար, գաչանլարըն վերկիլէրինի տախի պիթթէմամ էտա իթմէյէ մէճպուր պուլունմագտա տըրլար, վէ պու ֆէնալըգ իսէ, ֆուգարա հագգընտա օլ գատար աղբր կէլմէքտէ տիր քի, մէզալլահ պու հալտէ գալտըգլարը թագտիրտէ, պիր սէնէ սօնրա, Ղարսանճագ ճիվարընտա, հէման հիչ պիր Հայ գալմայաճաղը շիւբհէ օլունմագտա տըր, հալ պուքի,

վագեիյլէ 100 պին խանէ գատար Հայ պուլունմագտէ իմիշ, վէ պունատա իսպաթ, 10 — 20 վէ հաթեա 30 գրեա քիլիսէսի պուլունան քէօյլէր վարտըրլար քի, էօյլէմէ խարապ ուպի սահիպ գալմըշ տըրլար, վէ իշլերինտէ 1000 սէնէլիք պինա կէօրիւլմէքտէ օլուպ, հաթեա 16 սաաթ մէսաֆէտէ քեային Տէսիմ նամ մահէլլտէ, Հալուորի Ս. Կարապետ իսմինտէ պիրտէ վանք պուլունուպ, առաջնորդու օլան Խաչատուր վարդապետ 80 եաշընտա, վէ ըէֆիգի Ստեփան վարդապետ 60 եաշընտա իմիշլեր, վէ պունլարըն իքիսի տախի շուշտակ օլտուգտան պաշգա, սիլսիլերինտէն օլարագ, վանքտա 50 նէֆեր գատար տախի նուֆուս պուլունմագտէ իմիշ։

Ղարսանճագ Հայլարը օրալարա գատար, հէր նէ գատար կիտէմէքտէ իսէլերտէ, տիյնէտիքլերինէ նազարէն, պու վարդապետլէր, սէնէտէ պիր տէֆա տէվրէ չըգարլար, վէ տերե պէյլերինէ հէտիյէր կէօթիւրէք կէվէպլէմէք իչին բուխսաթ թահսիլ իտերլեր, եօխսա կիտէմէզլեր իմիշ։ Միւմայիլէյի վարդապետլեր, տերեպէյլերինին եանլարընա կիթտիքլերինտէ, հէման քէօյէ եագլաշը եագլաշմազ, աթտան աշաղը ինիպ, եայա նէօրիւմէլի, վէ պէյլերին գարշըսընտա էլ կէօքստէ սէլամ տուրմալըտըրլար, չիւնքի օթուրմայա իզին եօգ տուր (պունլարը սահիհէն պէյ զանն իթմէմէլիյիզ, չիւնքի պունլար պայաղճա, շու գուրպան պայրամընտան գուրպան պայրամընա, Էնէն—ճամի, վէ Սուլթան Պայեզիտ վէ սայիր մահէլլերտէ գուրպանլըգ գոյունլարը սաթան թիւրքմէնլեր կիպի ատամլարտըր. վէ գըյաֆէթու ագլու տիրայէթ, վէ սէօզ ու սէօհպէթլերի տախի թըպգը օնլարա միւշապահ տիրլեր)։

Իշլեթտիկիմիզէ կէօրէ, շիմտի օն այտան պէրու օրատա պուլունան Յովհաննէս վարդապետ, տերեպէյլերի գարշըսընտա, կիտիպ էօյլէ էսիր կիպի տուրմայը իրթիքեապ իթմէտիկինտէն, տահա զիյատէ գուտուրմագտա, վէ մէրգումու գաշըրմայա չալըշմագտա իմիշլեր, հալ պու քի մէրգում վարդապետ, սէսիմի Խսթանպօլա եէթիշտիրիպ, վէ միլլէթիմի վէ սայիր ֆուգարայը, շու զալըմլարըն թարիխլէրտէ կէօրիւլմէմիշ զուլումլարընտան վէ ճէպպարըգլարընտան գուրթարմագճա, հիչ պիր եէրէ կիտէճէյիմ եօգ տուր, էմմա վուրուրլար էօլտիւրիւրլեր իմիշ, բուհում փատիշահ ուղրունա գուրպա՞ն օլսուն, վագտա պէն էօլիւրիւմ, լաքին ահըմ եէրտէ գալմա՞զ տէյի, իտտա իթմէքտէ իմիշ։

Պիր գաչ տույզուսուզ Կաթուղիկոս վէ Բաթրիքտէն, հէզարա՞ն քէզ զիյատէ մեհ ու սէնա վէ շիւքրանիյէթէ շայա՞ն պիր վարդապետ...։

— Պու տէֆա, Սրբազան Պատրիարք Հայր Հազրէթլերի Թարաֆընտան, քիլիսէլերէ պիրեր թեզքերէ կիտերէք, դըզլարըն քիլիսէ տերունինտէ գիրք օգումալարը, երգ օգումալարը, վէ շապիկ կիյինմէլերի, քիլիսէնին ֆարֆարէ ավդրուն-նունատան օլմատըղը էճիլտէն, գալտըրըլմասը, Կրօնական Ժողովուն գարարը իւզրէ, թէնպիհ օլունմուշտուր։

Կրօնական Ժողովուն պու աճայիպ գարարընա պիզ հէմ թէաճճիւպ իտերիզ, վէ հէմատ էսէֆ. զիրա քիլիսէճէ սահիհէն խալահաթա միւհթաճ բէք չօգ շէյլեր վարքէն, հիչ պիրիսինէ պագրըմայըպտա, դըզլարըն քիլիսէտէ օգումասընա տիգգաթ օլունմուշ տուր։

Պու խուսուստա չօղլուգ միւպահասայա կիրիշմէյի պիհուտէ ատատ իթտիկիմիզտէն, եալընըզ շունու պէյան իտերիզ քի, թիֆլիզտէ քեային պուլունան Կուսանաց վանքտա 24 նէֆեր կոյսլար պուլունմագտա, վէ քիլիսէճէ պատարագտան պաշգա հէր պիր այնի իճրա իթմէ քէտիրլէր. տիմէք տիր քի քիլիսէնին բարեկարգ սովորութիւնու-նա գարշը պիր շէյ տէյիլ տիր։

Ճէպա, գըզլարըն-շիմտիյէ գատար քիլիսէտէ օգումասը վէ շապիկ կիյտիքլերի, մեզհէպէ վէ քիլիսէյէ գարշը՞մըյըրը։

Պիշճէ, շու ուսուլին մեշհէպէ մուղայիր պիր շէյ օլտուղու իսպաթ օլունմատըգճա, գապուլէ շայան օլամայաճաղըն, շիմտիէն ճէրհ իտերիզ։

Պիզ պու խուսուստա եալընըզ պիր շէյ իչին զիյատէ էսէֆ իտերիզ, եանի տիմէք իսմէրիզ քի, թամամ պիզ գըզլարը օ-գութտուրմագ իչին, գատընլարըն թէշ-վիգ օլունմասընա արղուքէշ պուլունմագտա իքէն, Կրօնական Ժողով իսէ, ղայրէթլէրինին քէսիլմէսինէ սէպէպիյյէթ վիրմէյէ չըդըշմագտա տըր։

—Տիգրանեան Մկրտիչ վարդապետին, Բաթրիքխանէ Թարաֆընտան, Ս. Պատարագ իթմէսի եասագ օլունմուշ իսի, պուտէֆա իշլեթտիկիմիզէ նազարէն, պիր թագըմ տինատար գամլար, կիյա պաղդասընըն պատարագը էվվիրմէյօրումուշ կիպի, միմայիլէյ Վարդապետին, Պատարագ իթմէսինէ բուխսաթ օլունմասը զըմընատա, պիր գաչ եիւզ իմզալը օլտուղու հալտէ, Սրբազան Պատրիարք Հայր Հազրէթլերինէ պիր խնդրագիր թազտիմ իտէճէքլեր իմիշ։

Տօղուսու պու տախի աղ թէաճճիպ շայան պիր շէյ տէյիլ տիր, Կրօնական Ժողով պիր վարդապետ, պատարագ իթմէյի եասագ իտէր, վէ էհալիտէն պիր թագըմ ատէմլեր, քէնտիլերէ ասլա բաճի օլմայան իշլերէ գարըշմայա տախի չըգըշարագ, մեզհէպի քէնտի քէյֆիլերինէ պիր ալէթ իթմէք իսթէրլեր։

Խմտի պիզ Կրօնական Ժողովա պէյան իտերիզ քի, էկէր լայըգ օլմայան պիր ատէմին պատարագ իթմէսինէ, եալընըզ իմզալար սայէսինտէ միւսաատէ օլունուր իսէ, պիպտէ կէթիրտիքլերի իմզալար հէր գաչ թանէ իսէ, տայիմա, ագալլի եիւզտէ օն զիյատէ իմզա իլէ, ագսինի իտտաա իթմէյէ հազրըրզ։

— Պիզ մէլլէթիմիզին սէֆալէթ ու խարապընա պաշլըճա սէպէպ նիչէ չօրպաճըլար օլտուղուն, վէ զէվալը էհալի էօյլէ միլլէթ թահսիլ պիթիլերինին տիշէրինտէն վէ գօգուլարընտան գուրթուլմատըգճա, բահաթ եիւզիւ կէօրէմէյէճէկին բէք չօգ տէֆա սէօյլէմիշ իսէք տէ, միլլէթ իտարէլերինէ, պիր տիւրլիւ պու սէսիմիզի իշլեթտիրէմմիշլիզ տիր...։

Պանտըրմա Խսթանպօլա պէշ ալթը սաաթ մէսաֆէտէ օլտուղու հալտէ, հաճի Կիրակոս տէնիլէն պիր չօրպաճը ալէհինտէ օլունանթէշբիլիր, պէշ սէնէտէն պէրու Բաթրիքխանէյի թաճիզ իթտիքտէն վէ սիւրիւլերէ էհալի Բաթրիքխանէյէ տէօքիւլմիշ իքէն, Գէորգ Սրբազան հազրէթլերի կիւնլերինտէ, պիր տիւրլիւ պաշա չըգրլամատըղընտան... պու կիւնէ գատար զանն իտերիզ քի, քէնտի զալըմըզընտա գալմըշտըր։

Մէրգում ալէյհինտէ պու կիւնլերտէ տիյնէտիկիմիզ տէշլեթէնիկիզ հիթաֆլէր էկէր սահիհ իսէլեր, թէհլի՞ եէրտէ Հայասանճագ տերեպէյլերինի այըպլամայալը, զիրա բաթրիքխանէյէն կէօզիւ էօնիւնտէ, 24 տերեպէյինէ մուղապիլ սայլըը պիր հաճի Կիրակոս վար իմիշ։

Վա՞յ մէլլէթ վա՞յ, Բաթրիքխանէ սայէսինտէ, շուրաճրգտա, Պանտըրմատա տախի, սէն պու հալտէ՞ մի գալաճագտըն։

Պանտըրմատա վուգուա կէլմիշ տէշլեթ-ֆերմա պիր հալ, պիր գաչ կիւնտէն պէրու, Բաթրիքխանէյի թաճիզ իթտիքտէն պաշգա, միլլէթճէ տույզուսու պէր թարաֆ իտէլիմ, եալընըզ ինսանճա տույզուսու օ-լանլարըն տախի կէօզլերինի եաշարթմըշ տըր։ Հէյլէ քի Ալրմէնի քէօյիւ նամ գաբիյէյէ, պիր թագըմ Հերքէզլեր կէօնտէրիլէրէք, բահաթ իթտիրիլմէլերինէ Միւտիր էֆէնտի թարաֆընտան էմր օլունուր. զէվալը քէօյիւլէր, սէնէվի կէչմէրի իչէն անճագ պու այլարա պէքլէմիշլեր, վէ քէնտի եաթաճագլարը օտալարը տախի իրէք պէօճէքլերինէ վէ եաբրագլարա թախսիսիտէրէք, տիշարտա եաթմագտա օլտուգլարը՝տան, պիր տիւրլիւ գապուլ իտէմէյէճէքլէրին, վէ օլ խուսուստա ճէպրօլունուր իսէ, քէնտիլերէ քիւլլի զատըլըգ օլուպ, պէօճէքլերինէ պագամատըգլարը հալտէ, սօնրա ատ գալաճագլարըն պէյան իլէ բէճալար իթմիշ իսէտէ, Միւտիր էֆէնտիրէճա գապուլ իթմէյիպ, քէօյիւն թադզական խորհուրդունտան 4 նէֆեր զէվալլիլարը Պանտըրմայա ճէլպիլէթտըրը մահպուսա (էկէր միւպալաղա տէյիլ իսէ, պու թադզ մահպուսլար իչէն, Պանտըրմանըն մահպուսխանէսի մագալլահ ճէհենեմ կիպի պիր ֆէնա մահէլլօլտուգտան պաշգա, զէնճիր տախի վար իմիշ...պունլարըն քեափ-ֆէսի, նիզամաթը Սալթանաթը սէնիյյէյէ մուղայիր տիր, լաքին ֆուգարանըն հալինի ա՞լաթտըրմա՞ն քիմ տիր), վէ ճէպրի օ-թուրթտուրուր Հերքէզլերի Հայ եվէրի-նէ, տեօքտիւրիւր պէօճէքլերի վէ եաբրագ-լարը տիշարը։

Մահպէստէն մահպուսուն պիրիսի, գուր-շուն գալէմ իլէ շու հալի եաղարագ պու-րայա պիլտիրիր, առաջնորդլարը պուլունան Եդեսեան Յովհաննէս Սրբազան հազրէթ-լերի պիր հաֆթատան զիյատէ տիր պու-ռատա պուլունմաղին, իշլտիր վէ գօշար Բաթ-րիքխանէյէ Բաթրիքխանէտէ հէր կիւնմէճ-լիս եօգ, պէշ ալթը կիւն պէքլէմէլի. պիր գաչ կիւն պէքլէր, վէ բէնչէմպիհ կիւն թէհամմիւլի քէսիլէրէք. թէքրարէն գօշար Սրբազան Պատրիարք Հայր հազրէթլերի-նէ, եալվարըր եագարըր, մէրհամէթինի ար-թըրմայա չալըշըր, Նիհայէթ Սրբազան Պատրիարք Հայր հազրէթլերի ատճէլէ պիր թագրիր եազըլմասընա գարար վերիր իսէ-տէ, սաաթտա օն պիրի պուլուր. ֆէրատ-սը կիւն ճիւմա տըր թաթիլ, ճիւմա իր-թէսի ճիւլուսու հիւմայուն կիւնիւ տիւր թաթիլ, բազարտա բազար, պէքլէմէլի քա-զար իրթէսինէ գատար, թաղական խորհ-հուրդ մահպուստա եաթար, պէօճէքլեր տերեպայի հէլաքէ պաթար, պիւթիւն գարիյէ ֆէրեատ իտէր գան աղլար, Ազգային վարչութիւն հալեա, հէր կիւն օ-թուրմագ իչէն այլդըլը մէճլիս օլուր իսէ բարա կիտէր... տէյերէք, հաֆթատա պիր կիւն իսթէր իսէ թօբլանը, էմմա էօ-թէտէ ֆուգարա խարապ օլուր կիտէր, քիմ արաբ, քիմ թարար, վէ քիմին եիւ-րէյի աճը...։

Ղերքէսլերի աճմագ ինսանիյյէթին իգթիզասընտան տըր, լաքին պիրիսինի ա-ճը իքէն, իքիսինին պիրտէն թէլէֆինի պայիս օլմագտա քարը ագըլտէյիլ տիր, վէ Սալթանաթը սէնիյյէ հիչ պիր վա-գրթտա էօյլէ պիր ագըլըգլըղը ճայիլ կէօրմէմիշ տիր, վէ հաթեա, մէրգումանտէն քիմսէյէ պիր ֆէնալըգ սիրայէթ իթ-մէսին իչէն, հէր իսքէլէլերէ ըզդարըլմայըպ, իլա մահալը մախսուսէտէ վէ չաարըպար ալթլարընտա իգամէթ իթմէլերինի միւնա-սիպ եէօրմիշ, վէ էմր ու ֆէրման իթմիշ տէր. վէ պիր գաչ սէնէտէն պէրու Խ-թանպօլա հիճրէթի իթմիշ օլան, եիւզէր-ճէ պին մէհճաիրինտէն հիչ պիրիսի, հիչ պիր պէյ, բաշա, էֆէնտի, վէ իւլէմա ու հիւքէմա, գօնագ, եալը վէ սէրբազընտա հըֆզ օլունմայըպ, իլա խասսէթէն մահէլլէր թայլին գըլընտըզընտ հէր քէսին պիլտիկի վէ կէօրտիւկիւ թագտիրտէ, Պանտըրմա միւ-տիր էֆէնտիսի հազրէթլերինին, էօյլէ պիր տեհշլեթամիզ հարքէթլերի, շերիաթա, նիզամաթա, վէ ինսաֆ ու մէտէնիյյէթէ գարշը օլտուգտան պաշգա, ագլէ տախի մուղայիր օլտուղունտան, հալեա շլեբհէ իտերէք, պունտա պիր միպալաղա օլմալը տըր տիմէքտէյիզ։

Այէր պէն պիր Բաթրիք օլսա իտիմ, եախսա Հաղաքական Ժողով ագասընտան պուլունսա իտիմ, հէմ վալլահի, հէմ պիլ-լահի, հէման վարօրա պինտիկիմ պիրլէ, կիտիպ կէօզլերիմ իլէ կէօրիւր, կէլիր, վէ հագրգաթի հալի, տէյիլ սէքիզ օն կիւն կէշտիքտէն սօնրա, իլլա եարը կիճէլէյին տախի, միւմքին օլտուղու թագտիրտէ, հուզուրի, Սատարէթբէնահիյէ, արզ ու իֆատէ իտէր, վէ չօգ իհթիմալ տիր քի, միւքեաֆաթը սամիա օլարաղ, պիրտէ ա-ֆերին իշլտիր իտիմ։

Զի՞ չարէ քի, պիզիմ եիւրէյիմիզ, վէ պիզիմ ագլըմըզ, Բաթրիքխանէ գարու-սունատան իշէրի հէր վագրթ կիրիպ իմթի-զաճ իտէմմէքտէ տիր...։

—Պունատան էվվէլքի Ընդհանուր Ժողով-տա, Ղարսանճաղըն հալի իւզէրինէ լա-գըրտը աչըլտըգտան սօնրա, Սրբազան Պատրիարք Հայր հազրէթլերի, ատճէլէ գիր թագրիր եազտըրտըգտան, վէ ահվալը հա-զրէսինի գալէմէ ալարտըրգտան սօնրա, պիզզաթ Օաթը հազրէթի սաաթրէթքէնա-հիյյէ միւրաճաաթ իտէճէկին վատ իթտի իտի, վէ սօնրատան պիր գաչ տէֆա տա-խի, պու կիւն, եարը, տէյերէք, կիտէ-ճէկին պէյան իթմիշ իտի, պու կիւն թամ օն ալթը կիւն տիւր, զանն իտերիզ քի, պի-րեր վէսիլէյէ մէպնի հալեա Ղիտիլէմիշ տիր... էկէր սահիհ իսէ հայրքիլա՞ր։

Այէր քէս հէր նէ սէօյլէր իսէ սէօյլէսին, պիզ քէնտի խոտատա վէ մէպատիմիզտէ, Գա-լաթիա գուլէսի կիպի գալի տուրուրուզ, վէ հէր կիւնէ էր սաաթ մէսաֆէրիզ քի, միլ-լէթ պօրճ իթմէլի, մաշլինի նէթմալը, էլ հասըլ հէր շէյինէ էվվէլ բարա պուլ-մալը, վէ հիչ տէյիլ իսէ, էն զիյատլիգ-թիրալը մէմուրլար անլըգ վէրմէլի, վէ հէր կիւն իշլինին պաշընտա ծթուրթմալը տըր, եօքսա իւչ միլիոն Լհալիկի իշի, հաֆթատա պիր տիֆատա վէ 6 սաաթ իշլե-տէրէեվլիյէ օլունամազ, կուր էմմապէյ-լէ օլա՞ր։ պու ֆէնալըգլարընտան հէր-ընտան իյիկաբ ատպմազ, վէ սօն բէշեմանլըգտա ապճէ իթմէզ։ Վաթէ միլլէթ հէր կիւն մեզ-հէպ թէպտիլինէ միւրաճաաթ իթմէքտէտիր։

Ընդհանուր Ժողով թօբլանմազ։ Տրազա-քական Ժողով ազասընը պիր թարաֆտան խթիֆա իտերլեր, Սրբազան Պատրիարք Հայր հազրէթլերի եորուլուր թաճիզ օլուր, վէ էհալի մէճլիսլերինէ տիշլեր, վէ պու իլլէթինտէ սօնու տամատը, վէ միլլէթի-միզին ճան վէրթէն հէր քիմլերիզ, պու տերտ պիր տերման տուշունմէլի տիրլեր, պիլ-մէզլեր իսէ, էօյրէնմէլի տիրլեր...։

— Պու տէֆա Զէնիւմէօ Պատրիարք Մասկացոյ, Լէվոնտ Հերաք նամ ինկի-լեզճէ զաղլթատա, տարեզագճ հրազրն-տա եաղըրմիշ օլանինինէքքինտէ Հայասանդիր պահսըն Ղեր ճէրճէմէսինտէն ծօնրա, Հիմ պա-սպնլար պաշճէրիքտէ պիզիմ եաղարըրմըզ իքի պահսլար իւզրինտէ տաքսի, պիր միւ-թալաա կէսրիլմիւր տիր։

Պ. Արմենակ Հայկունի, պիզիմ պահս-լարտա ռեֆորմա-քանոնիքէ օրէնէլէնին քեափ-ֆէսինէ բէյէնի կէօրմէմիշ իմիշ։ Շէյլէ քի, պիզիմ միւթալաալարըմըզ անճագ տաղտաղ, ուրեան օրէնքի իկզէրինէ օլուպ, սանտրէնտրմիտ դատաստանագան քաղաքագ մեհրի. էհալլի Թատահում իճէճէք բա-բոյան վէ ընկերքան պիր օրէնք վար իմիշ։

Պ. Հայկունի տօսթուճուղ, էֆէնտի գա-տար պունլարը ֆէօյլէմիշ իսէ յանգլ տե-տիկի օրէնք գանղահի իսէ պիզէ պէյան իյ-լէմէմիշ ՀՐԱՏ ՀԻՆԳԵՐ ԾՐԴ քի, պիզիմ ի-չին հիչ ՀԱՅՐ։

Պ. Հայկունի պունլարը աճէճլիտիքտէն սօնրա, ունօրէնութիւն ինկիլինէ տախի, իւչ թադզիրմա չէնանի իւրէր 1՝ քէնտի իշինէ կիճէղալարը իմիշ. 2՝ պիլէթլէ-րին սայլընընա հուտուտ գէլմէմէշ իմիշ, վէ 3՝ ունօրէնութիւն ելլերին աշրպ վէկէօք-սիւն կիրիրէք, էր ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԳՈՒ-ճաղընա ատիրլմամիշ իմիշ։

Պ. Հայկունի պունլարըն ճէվապրընը ալ-մագ իչէն, 89 նունճու Կրարայի միգ-զոթլի օգոստոսագտան սօնրա, ունօրէնու-թիւնու թագտիրմաթը չըգարմագտան իսէ, էօյլէ պիր թեզգիրա հուգուգ թանըմագլա-րա, պիր աղ Թէրպիյէ տերմի մերսէ տա-հա իյի իտէր։ Վէ մէրգում ծօսթուճուզ պիրմէլի տիր քի, ունօրէնութիւն Մելլէթ վէ բաթրիքխանէ թարաֆընտան Թայլին օ-լունմուշ տէյիլ տիր, կէրէք Հաղաքական վէ կէրէք Հարայական օրէնքճէ, չէօյլէ եա պէօյլէ իճրաատա պուլունտուղու իչէն, քիմնէ նէզտինտէ մեսուլ ճէյիլ տիր։ Էմմա էկէր չէօյլէ եա պէօյլէ եարմասա իտի տահա իյի օլուր իտի տէյիս Գալիանէ գիտուղութիւնլար օլունուր իմիշ։ Ժնա քիմսէ պիր շէյ տէյէմմէզ։ Հէքին էօյլէ պի-տուղութիւնլար տախի, իճրատամիմիզին օլ-տուղու հալտէ օրատա, եոխսա ուճրատան, իլերուտէ տահա միքէմմէլ ճլմասը արղու-սիյլէ օլունապիլիր տէյիլ քի զօրպաճա չէթտէն իշլերի կիրիլտիքտէն սօնրա։

Պու տնօրէնութիւնա օլունան հազարէթ օլ գատար պիկյիրէք պիր նանքէրճիլիքտէ պիր թէրպիյէսիզլիք պիր քի, Ղարսանճաղ-ի տօսթուճուզուն իճրիլիսը իտերէք ինճէ-ճիմէ իթմիշ օլտուղու պիր պահս տախի, օլ պատատ տավաճը օգաստիկիր։ Հիչնքի, մեզ քիրէք պահսըն իշինտէ մեհտէ շայան պաշլըճա պիր շէյ վար իսէ, օ տախի տը-նօրէնութիւնուն իճրատաթը տըր։ տիմէք տիր քի, էկէր տնօրէնութիւն ալմասա իտի, Հինինէտար Իսկիլիսինտէ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի պաշգա պիր շէյ տէյիմէզ իտի։

Տնօրէնութիւն կիճ պաշլատըղը վէ պի-

լէթլէրինէ հուտուա կէօսթէրտիկի իշէն, էհալինտէ էմիյէթիմէտիկի վէ պիլէթ ալմատրդինտա հագգը իմշ, չօգ էյի • տիմէք տիր քի, պիլէթ ալանլար տախի այնի ագըլա խըտմէթ իտիպ, վէ այնի հագգը թանըսա իտիլէր, տնօրէնութիւնուն շիմտիքի 70 լիրա զարարը, հէման 170 լիրա օլաճագ իտի • ամէպա օլ «էր Ե ՄԻ-ՐԻՆ իտասըյլա չիթի ևրգան «էդարլար», շու զարարը վէրէճէքլէ՞ր միյիտի։—Ամգըմ օլմասատա ինանսամ • • •

— Կէչէն տէֆաքի Ամերտէ Ա. Ա՛. իմզասըյլա եազըլան պիր քիւչիւք պահստան պիզիմ Տարեդարձ պահսընա գարը պիր չօգ իմշալը պիր բողոք պուլունուպ, պաշգա տէֆայէ պըրագըմըշ օլտուղուն օգումուշ ինիք, պու տէֆա օլ ազիմ տաղըն պիր ֆարէ տօղուրատուգտան սօնրա, «հանէլէ գարը-ղը «Ի-էէ-ՐԻ էլէ Տէվ-ԷԷ Վէրէմէէ «էր» ճէվապըյլա, վէ եագասը բիշինէ ույմազ պիր գաչ հէզէեան իլէ, մէյտանը մուհաքէմտէն, եէրինտէ անճագ իւչ ատէտ ևըլարզ պրագարագ գաչարը կէօրիւլմիւշտիւր։

Ա՛-էէ-ՐԻ էրբրդան էէլէր։

Ամէէրէն էէօՐԻ-էէ, արքասընդան վ-բ-ը-ը։

ԾԱՆՈՒՑՈՒՄ

Ա. Թագաւորեան. Ա. Գէշիրեան. Ց. Պարտիզպանեան. և Ց. Սվաճեան. Մասիսի 541 թուոմէ հրատարակած Նամակնուն մէջ՝ Սահմանադրութեան Բ. Տարեդարձի հանդէսը անպէտ (թերևս անպէտ) և անգլուխ կոչած են։ Ընթերցասիրաց ընկերութեան տնօրէն Ժողովը կը փութայ ծանուցանել այդ չորս պարոններուն, որ Ազգային Սահմանադրութեան Բ. Տարեդարձի հանդէսը անպէտ և անգլուխ չէր։ Եթէ անիկայ անպէտ և անգլուխ կը կոչէն իրենց մասնակցութիւն չունենալնուն համար, պէտք էին այնպէս կոչել նաև անցեալ և այս տարուանները՝ վասն զի անոնց ալ մասնակցութիւն չկրցան ունենալ։ Անպէտ չէր՝ վասն զի միւս երեք տարեդարձներուն պիտանաւորութեան ամէն հանգամանքները ունենալէ զատ՝ հանդէսին ծախքէն աւելցած 1000 ղուրուշի գումարն անմիջապէս հանդէսին հետևեալ օրը ազգային Պատրիարքարանը ղրկուելով Պատրիարքական Տեղապահ Ստեփաննոս Եպիսկոպոսի ստորագրութեամբ անդորրագիրը առնուած է և այնպէս ծանօթացած ազգին, մինչդեռ Ա. Տարեդարձինները դեռ երեկ ծանօթացան։

Ընթերցարան Ընթերցասիրաց — Ի դիմաց
Ընկերութեան Գումգափու — Տնօրէն Ժողովոյ
3 Յունիս. 1864 — Յակոբ Յովհաննէսեան

—Սամսթիա թաղական խորհուրդու 12 ազատան միւրէթէպ պուլունտուղու հալտ, 11ի պիլ իթթիֆագ իսթիֆա իթմիշ, վէ Խաթրիքխանէ տախի, սէպէպլէի սիւալ իթմէքսիզին գապուլ իթմիշ իտի, սօնրատան շու աճայիպ հալ հէր քէսին մէրագ վէ թէաճճիւպինի տավէթ իթմիշ օլմաղին, վէ սէօյլէնտիկինէ նազարէն, հէր ֆէնալըղըն սէպէպի, կէրիտէ գալան պիր ազ պուլունմաղին, պու հաֆթա, կէրէք թաղական խորհուրդուն պասմա օլարագ իլան իթմիշ օլտուղու իրատմէսարիֆինի կէօզտէն կէչիրմէք, վէ կէրէք, շու իսթիֆանըն սէպէպինի անլամագ նիյէթիյլէ, Ներսէս Սրբազան վէ Ամդրանիկ պէյ հազրաթը տախի էօյլէ եաբմայըպ, անճագ հագգանիյյէթի զալէպէ իթտիրմէք միւպարէք մէպասիսինէ բիայէթ իտերլէր։

ԿԱՐԱՊԵՏ Ց. ՓԱՆՍՍԵԱՆ

ՀԱՎԱՏԻՍԱԹԸ ՏԱԽԻԼԻՅԷ

Պու կիւն Օսմանը հազրէթի խիլաֆէթէ բէնահիլէրինին բուզու մէյմանէթ ֆիրուզու ճիլուսու հիմայունլարը օլմաղին, պու կիճէ, Պէպկէքտէ քնային, տէվլէթլու Ամի բաշա հազրէթլէրի սահիլխանէլէրինտէ, բէսմէն պիր զիյաֆէթ վէրիլիպ, տավէթլի պուլունանլարը ալմագ իւզրէ, խասսէթէն թայլին զըլընմըշ օլան էքի գըթա վաբօրլարտան պիրիսի Վէսբրիւտէն ... վէ տիկէրի տախի Պիւյիւքտէրէ-Դ իլէ, իգթիզա իտէն իսկէ-ար, վէ կէրէք գարա-տա, վէ կէրէք տէնիզտէ պիւյիւք շէնլիքէր վէ ոսմանմալար իճրա օլունաճագ տըր։

—Օսթը հազրէթի գաբուտանի իլէ, թէօբխանէյի ամիրէ միւշիրի տէվլէթլու Խալիլ բաշա հազրաթընա, պիրինճի բիւթպէտէն, պիրեր գըթա Մէճիսիյէ նիշանը ալիսի իհսան պույրուլմուշ տուր։

—Պուրիէ տ'Օրիանտա օգունտուղունա նազարէն, Օսթը հազրէթի միւլիքատնէտէն, սապգգ գաբուտանը տէրեա տէվլէթլու Մէհէմմէտ Ալի բաշա հազրէթլէրինէ, կիւմիւշտէն մուսաննա պիրինճի բիւթպէտէն պիր գըթա նիշանը Օսմանի իրսալիյլէ, նիշանը մզզուրուն միւէվվէրլիսինին եէրինէ, անըն թալիգ իթմէէրինի իխթար պույրուլմուշտուր։

— Միւթէպէրանը սարաֆանտան Մըսըրլըզատէ Պօղոս էֆէնտիյէ պէյլիք իւնվանը իհսանը իլէ բիւթպէյի էվվէլի սընըֆը սանիսի։

— Միւթէպէրանը սարաֆանտան Ռբիկ էֆէնտիյէ, բիւթպէյի սանիյէ միւթէմայիլի։

— Միւթէպէրանը սարաֆանտան, Խըրիսթաքի Օղղաֆօ էֆէնտիյէ, բիւթպէյի սանիյէ միւթէմայիզի։

— Մէճլիսի բիւսիւմթ բէյիսի սանիլիկի, ազատան իզզէթլու Լյտուարդ էֆէնտիյէ։

—Լյտիրնէ խախամպաշըսը վէքիլի Ավրամ էֆէնտիյէ, վէ ճէնուտու հազրէթի շահանէ բօլիչաճըլըղը խըտմէթինտէ օլան հօճա Լյլիթասա, վէ Լյտիրնէ միւթէպէրանը սարաֆանընտան հօճա Շիմոնաճիյէ, բիւթպէյի սալիսէ թէվճիհ պույրուլմուշ տուր։

—Հիմտիյէ գատար նարղտէնիլէն մուզիրը ատէթտէն, մէմալիքի մահրուսէտէ բէք չօգ զարար կէօրիւլմէքտէ իքէն, պու տէֆա էլհամտիւլլահ, սոյէյի ատալէթվայէյի հազրէթի փատիշահիտէ, էթին նարղը գալտրըրլտրգտան պաշգա, սէպզէվաթ իլէ մէյվէլէրին տախի նարղը գալգարագ, հէր պաղճը վէ հէր պաղչէպան, սէրպէսթճէ քէնտի մահսուլլարընը սաթմալարընա տայիր, իրատէյի սէնիյյէնին սատը պույրուլտուղու, թագվիմի Ազատատ օգունմագատատը։

Լյտլի զիրաաթ հագգընտա, էն պիւյիւք նիյմէթլէրտէն պիրիսի տիր պու, զիրա զէվալը մահսուլ սահիպլէրի, շիմտիյէ գատար մանավլար, եէմիշճիլէր, վէ սէպզէվաթճըլար էլէրինտէ պիրէր էսիր մագամընտա կիպի իտիլէր։

—Պուզա պէյ հազրէթլէրի պու բազար իրթէսի կիւն, մապէյնի հիմայուն ճանիպի ալիսինէ ազիմթլէ, հուզուրի հազրէթի Ռհանատարիյէ չզգարագ, մէյլէթէյնէ ավտէթինէ բուխսաթ թալապ իյլէմէսինէ մէպնի, միւսատէյի շահանէ շայան, վէ պիրինճի բիւթպէտէն պիր գըթա միւճէվվէրլի նըշանը զիշանը Օսմանի իհսան պույրուլմուշօլմաղա, եէվմի մէզքիւրտէ, սաաթ օնպիրտէ, միւշարիէյհ բիւքիւպլարընա մախսուս օլան վափօրը հիւմայունա բաքիպ օլտուղու հալտէ, Մէմլէքէթէյնէ միւթէվէճիհէն, Լսթանպօլսան հարէքէթ իթտիկի, Ռէրիտէյի Հավատխէ օգունմուշ տուր։

— Պու չարշէմպիհ կիւն չզգարըլան Պուրիէ տ'Օրիանտա, շու սթիտէքի էսէքէնկիզ պիր հավատիս օգունմուշ տուր, շէօյլէ քի, ալաֆրանգա մայիս այընըն սօնլարընտա, հարը կիճէլէյին, Մարաշ մահպուսխանէսինտէ պուլունան 90 նէֆէր գատար մահպուսլար իսթիլալէ ճիւրաթ իթմիշլէր, վէ սէատէթլու Ամիր բաշա հազրէթլէրի, նամիզաճըզգալարընա տախի պագմայարագ, պէրապէրինէ պազը քէսան ալարագ, մահէլլի մէզպուրա գօշար իսէ տէ, իշ իշտէն կէչմիշ կիպի պիր հալտէ պուլուր, եանի մահպուսլարընը զէնճիրլէրի զըրըպ, պէքճիլէրին իւզէրինէ հիւճում իթմիշլէր, վէ չօգլարընը տախի եարալամըշլար օլտուգլարընը կէօրիւր։

Մահպուսլարտան 60 նէֆէր գատարը հէր նէ գատար գաչարլար իսէ տէ, բաշլայի միւշարիէյհ հազրէթլէրի սայ ու իգատամլարը սէմէրէսի օլարագ, պազըլարը էլէ կէչիպ թուրթուլուրլար • լաքին իշլէրինտէն բէք քիւսթալա պուլունանլալը, սիլահատախի գարը չըգըշըրլար։ Պունլարընը իշլէրինտէ, իքի սէնէ էվվէլ վուգու պուլանույզուսուզլուգտան պէրու մահպէստէ պուլունան, իքի նէֆէր Օէյթինլիլէրին պաշլարը տախի պուլունմուշտուր։ Օէյթունլուլար քէնտի եէրլէրինէ կիթտիքլէրինտէ, մէսէրրէթի աղիմ իլէ գապուլ օլունմուշլար տըր։

Օէյթուն էսկի հալինտէ օլուպ, սէքէնէսի հալա հիւքիւմէթէ վէրկի վիրմէք, վէ տայիրէյի իթ սաթա տախիլ օլմագ իսթէմէմէքտէ տիր։

ՀԱՎԱՏԻՍԱԹԸ ԽԱՐԻՃԻՅԷ

Լոնտրա գօնֆէրանսընին սօն գարարը արթըգ պու կիւնլէրտէ մալիմ օլուր զանն իսէրիզ • հէր քէսին պէքլէտիյի շու գօնֆէրանսընը գարարը տըր, վէ պիր շէյի միւֆիտ օլամատըղը թագդիրտէ, թէքրարէն մուհարէպէսինին պաշլայաճաղը աշլքեար տըր։ Տանիմարգա տայիմա ճէնկէ մէյյալ կէօրիւնմէքտէ օլուպ, քէնտի քիւչիւքլիւյիւնէ նիսպէթլէ, պու մէրթէպէ զայրէթ վէ ճիւրաթ կէօսթէրմէսի, մէտէվ վէ թաճճիւպէ շայան կէօրիւլմէքտէ տիր։ Շըվէտ վէ Լօրվէճիա թարաֆընտան, էվվէլէրի հէր նէ գատար Տանիմարգայա մուավէնէթ օլունաճաղը էմէլ օլունմագտէ իտի իսէտ, սօնրատան պի վէֆալըգ կէօրիւլտիւկիւնտէն, հիւքիւմէթլէրինին շուտուղուսուզլուղունա գարը, էհալիլէրի թարաֆընտան թէշէքքիւր օլունմագտատը։

— Կարիպալտիյի Լօնտրատան Դարբէրա ատասընա կէօթիւրէն վարօրու, Սութերլանտ տուգասը ճէնապլէրի, Եունան տէվլէթինէ հէտիյյէ իթմիշ տիր։

— Ֆրանմասօնլուգ Իթալեատա կիւն պէ կիւն իլէրու կիթտիքտէն պաշգա, Կարիպալտիյի տախի Կրան—մէնը ինթիխապ իթմիշլէր տիր • վէ շիմտիքի հալ էն պիւյիւք ըմճալարը Ռալէրմօ շէհրինտէ օլտուղու հալտէ, եագընտա Թօմայա նագլ իթմէք նիյէթինտէ իմիշլէր։

Զանն իսէրիզ քի, Ֆրանմասօնլուգ, պիր նիյէթտէ վէ պիր թարզտա գալմայըպ, եէրինէ կէօրէ հէր գալըպա կիրմէքտէ, վէ շիմտի Իթալեատա պիր բօլէթիգա հէյեթի քէսպ իթմէքտէ տիր։

Օնիքինճի Վէլէման բար, օն տէօրտիւնճիւ Պէնօա, եէտինճի Պիոս, վէ օնիքինճի Լէօն բաբլար միսիլլու, շիմտիքի տօգուզունճու Պիոս բաբ հազրէթլէրի տախի, 1846 սէնէսի նոյեմբեր 9 տա Ֆրանմասօնլուղուվէ Ֆրանմասօնլարը աֆօրօզլամըշ օլտուգլարը հալտէ, շիմտի կիտիպտէ, նէֆսի Թօմանը իչինտէ պիւյիւք լօճա աշմալարը, տօղրուսու բուհպան կիւրուհի, վէ խաւարեալ թագըմը իչին, ազ տէհշէթ վէրիճի պիր հարէքէթ տէյիլ տիր։

— Շու թօհաֆ հիքեայէտէն, պինէրճէ սէնէ էվվէլ եազըմըշ օլան հիքեայէ վէ թարիխէրտէ, նէ գատար եալանլար պուլունմասը իհթիմալի անլաշըլըր։ 1859 սէնէսինտէ, Ֆրանսըզլարը Մաճէնթա գավրասընտա Ավսթրիալըլարը եէնտիքլէրի մալիւմ տուր • պու տէֆա Ավսթրիալըլար կիւյա քէնտիլէր եէնմիշտիրլէր կիպի, ֆիւթուհաթ տարեդարձը իճրա իթմիշլէր տիր։

— Ավիգթօր Էմիկօ հէման օթուզ սէնէսէն պէրու, վէ սայիրլէր տախի վագըթ վագըթ տիւնեատէ շէրան ատէմ էօլտիւրմէնին գալգմասընը իտտաա վէնասիհաթ իթմէքտէ օլուպ, պազը տէվլէթլէր շու ինսանիյյէթ նասիհաթընը տիյնէմիշլէր իսէտէ, Ֆրանսա հալեա տիյնէմտիկինտէն, պու. կիւնլէրտէ, շու տէհշէթէնկիզ իճրանէն գալտրըրըլմասընա տայիր, էհալի թարաֆընտան հիւքիւմէթէ եիւզ պին իմզայա եագրն իմզալը իսթիտալար թագտիմ գըլընմըշտըր։

Լաքին էսէֆ վէ թէաճճիւպ իտէճէք պիր հալ, շու նիյէթի խայրիյէնին իճրասընա բէհպէր օլան պիւյիւք վէ ալիմ զաթլար, պու տէֆա Փարիստէ պիր զիյաֆէթ թէրթիպ իտիպ, վէ էվվէլինտէն հիւքիւմէթէ խապէր տախի վէրմիշ օլտուգլարը թագտիրտէ, թամ տավէթլէլէրին թօրլանմայա պաշլատըղը վագըթ • մէմուլին զայրի օլարագ, զապթիյէլէր մարիֆէթիյլէ մէն օլունմուշլար տըր։

— Ֆրանսանըն բօլիթիգասը պիզճէ գարբշրգ պիր հալտէ տիր, զիրա էֆքեար սէրպէսթիյէթի իլէ հիւքիւմէթի պէյնինտէ խայլիճէ զըտիյէթի ալեամէթլէրի կէօրիւլմէքտէտիր. Ֆրանսատա պու կիւն ազ սէրպէսթիյէթի եօգ տուր, լաքին սէմօգրասի կիւրուհի, օլ գատարա գանսաթ իթմէտիկինտէն, Իմբէրաթօր հազրէթլէրինին նիչէ հարէքէթլէրինէ գարշը ատէմի հօշնուտի իպրաղ իթմէքտէ տիր։ Հէլէ պու կիւնլէրտէ։ Մ. Էրնէսթ Բընան մէսէլէսի, հէր քէսին տիգգաթ ու մէրագընը տավէթ իյլէմէքտէ տիր։ Մ. Բընան պիր գաչ սէնէ էվվէլ Գօլէժ սը Ֆրանս նամէքթէպատէ, իսպրանիճէ, քիլտանիճէ, վէ սիւրեանիճէ լիսանլար իւզէրինէ, ֆէյլէսօֆճա տէրսլէր վիրմէք իւզրէ, կէրէք մէքթէպի մէզսուրուն սայիր հօճալարը, վէ կէրէք Ագատէմի տէզ Էնսքրիպտնէ Պէլ—Լէթրէ նամ ճէմիյէթին աղալարընէն գուրալարբյլա, հօճա ինթիխապ օլունմուշ, վէ տէրս վիրմէյէ տախի պաշլամըշ իտի. Հալ պու քի մէրգումուն տէրսլէրի խրիսթիյանըղա թօգունտուղունան, մէկքիւր տէրս, իլէրուտէ եինէ աչըմագ իւզրէ, մուվագգաթէն թաթիլ օլունմուշ իտի։ Ա-բատան իայլի վագըթ կէչմիշ, վէ տէֆաթէն տէֆաթէն, կէրէք տօղրուտան տօղրույա, վէ կէրէք տօլայրտան օլարագ, Մ. Բընանըն իսթիֆասը իսթէնիլմիշ իսէ տէ, պիր տիւրլիւ վիրմէմիշ, վէ ճէպրէն հիւքիւմէթի թարաֆընտան տախի ալնամամըշ իտի։ Չունքի գավանինի տէվլէթէ մուղայիր իտի։ Մ. Բընան, պիր չօգ վագըթ, եէրինէ տէրսինէ պաշլար իւմիտիլէ պէքլէտիքտէն սօնրա, հիչ տէյիլ իսէ, պօշ եէրտէ ամմադտա օլտուղու այլըղա մուգգապիլ, պիր խըտմէտէ պուլունսուն նիյէթիյլէ։ պիզզաթ քէնտի խանէսինտէ պիր տէրսխանէ աշարագ, մէքթէպի մէզքիւրտա վիրճէէկի տէրսի, օլտատա, խահիշկեարանա վիրմէյէ պաշլամըշ իտի։ Պու հէնկեամտա Մ. Բընան գալգբպ։ Լա Վի տը Ժէդիւ իսմիյլէ։ Ուեատարանա գարշը պիր քիթապ թէեէլիթ իթմիշտիր։ Մէզպուրը քիթապ, ֆիյլաթը 7 պուչուգ ֆրանք օլտուղու հալտէ, պէշ ալիթը այ զարֆընտա օն տէֆա գատար։ վէ եիւզլէրճէ պին նիւսխէ օլարագ պասըլըպ սաթըլտըգտան պաշգա, ուճուզ օլուն քի հէր քէս ալապիլսին նիյէթիյլէ։ պիր ազ գըսալթըլարագ եէնտէն պաշգա գրթատա պասըլմըշ, վէ 1 ֆրանգ 25 սանթիմ ֆիյլաթ գօնուլմուշ իտի (շիմտիյէ գատար իւչ տէֆա տախի պու պասըլմըշտըր)։ Հէր կիւրուհտան բէք չօգ ատէմ մէզպուր քիթապա գարշը հիստէթլէնմէյէ չզրշրգտան պաշգա, պունտան իբի այ գատար մուգատտէմ, Սէնաթօ մէճլիսինտէ, պիր գարտինալ խասսէթէն թէշէքքիյէ գայգըմշ, վէ մսէկէ պիյիւմիշ իտիյսէտ։ Մ. Բընանըն քիթապընընն եատագ օլունմասընա պիր հագգ ու գուվվէթի պուլունմամըշ, տիմէք տիր քի, մէրգումա զըտտ օլանլար տավալարընը ղայլ իթմիշլէր իտի։

Պիր տէ պու կիւնլէրտէ իմբէրաթօր Ղարօլէոն հազրէթլէրի թարաֆընտան պիր ֆէրման զուհուր իտէրէք, Մ. Բընանըն, տէվլէթ քիթիւպանէսինտէ պիր մէմուրիյէթէ վազ օլունտուղունու պէյան իտէր։ Պու մէրգումուն, հօճալըգտան իսթիֆա իթմէսինէ պիր թէտպիր իտի։ Մ. Բընան պունուն փէք ալեա ֆարգընտա օլտուղունտան, օլ մէմուրիյէթի գապուլ իթմէտիքտէն պաշգա, մէարիֆի ումմիյէ նազարընա պիր մէքթուպ եազարագ, շու մաէլտէ էֆքեարընը իֆատէ իտէր։

"Իմբէրաթօր հազրէթլէրինին, հագգը աճիլանէմտէ տէրքեար օլան հիւմմէ թէվճճիւհլէրինէն թէշէքքիւր իտէրիմ, վագաա պէնի պաշգա պիր մէմուրիյէթէ միանապ կէօրմիշլէրտիր. լաքին պէնիմ էհլիյէթ ուլքյագաթըմ, օլ խըթմէճէտէ ոլմայըպ, իլլա Գօլէժ սը Ֆրանսատա իսպանիճէ, քիլտանիճէ, վէ սիւրեանիճէ լիսանլար իւզէրինէ օլտուղունտան, գաթան գապուլ իտէմէյէճէկիմտիր, չիլունքի, պէնի ինթիսապ իտէնէր, պէնտէն իսթիֆա իսթէմիշ տէյիլ տիրլէր։ Էմմա, հիւքիւմէթ պանա օլ տէրս իչէն մասաշ վիրմէպ իմշ, պէնտէ մասաշ իսթէմէմ, վէ քէնտի խանէմտէ տէրս իթասընա տէվամ իտէճէկիմտիր"։

Շիմտի քէյֆիյէթի հալ պու հալտէ տիր, պիլէմէյիզ իմբէրաթօր հազրէթլէրի նէ ճէվապ վիրէճէք տիր։ Իշթէ պուրատա անլամալըյըզ, գանուն տէնիլէն շէյին գուվվէթինի, պու կիւնքի կիսան, պինէրճէ սայիր գուվվէթլու ատէմներին զայրէթու նիյէթինի պէր թարաֆ իտէլիմ, իմբէրաթօր հազրէթլէրի տախի, գանուն պայգ ալթընա ալամարդճա, պիր ատամընտա իսթիֆասընը ալամանագտա տըր։

Ֆրանսանըն սէրպէսթ գալէժլէրի, Մ. Բընան հագգընտա զուհուրա կէլէն պու մուամէլէտէն բիւր զաղապ քէսիլէրէք, վէ էֆքեարը սէրպէսթիյէյէ պիր հագարէթ վէ պիր տիւշմէնլիք տիր տէյլէր։ "գայէժլէ՞ր կէօզիմիզնու տէօրթ աչարագ, հուգուգու հուրրիյէթի թասասուպ վէ հիմայէ՞ իթմէլիյիզ"։ տէյի պաղըրմագտա տըրլար։

— Պարսիլեատա 3,000 քիշի ալըր պիր պիւյիւք թէաթր բօհարըլմագտա օլուպ, պիրինճի եէրինին ֆիյլաթը պիր պուչուգ ֆըրանգ, իքինճինին պիր ֆրանգ, իչինճինէն 75 սանթիմ, վէ տէօրտիւնճինին տախի 50 սանթիմ օլաճագ իմշ։

Տիւնեատէ հէր ղուլում ֆուգարա իչին տիր վէ սէպէպի տախի ճէհալէթ տիր • Լյվրօպալըլար զէնկին հալէրինտէ 5 ղուրուշ վիրէրէք, պիզիմ 30 ղուրուշ վիրէրէք սէյր իթտիկիմիզ թէաթրօլարատան, քէք չօգ զիյատէ իյիլէրինի սէյր ու թէմաշա իթմէքտէ տիրլէր։

ԻԼԸՆԼԷԹ

Գալաթատա Պօյլատա սօգաղընտա Ն. 9 Գաֆֆեան եանընտա պիրինճի գաթընատա, Թէօտօր Տրայֆուզ մաղազասընտա, Ռէնօվա, Շօ տը Ֆոն վէ Պէնենա ճէպ սաաթլարը, չալար սաաթլար, վէ սաաթճըլըզա տայիր ալէթ ու էնկեզլէր, սանարգ եաթսու տուզինա իլէ սաթըլմագտատարըլար։

Մէզքիւր մաղազատա ԺՕԶԷՖ ՍԱԳՍԸԼ մալահաթկիւզար պուլունմագտա տըր։

—Լօնտրանըն վիտէլալը եազըրգ բանթալօն իչինտէն կի յիլմէք իչին պօթին նամ ճիզմէլէրին զայէթ կիւզէլ, վէ զի յատասիլէ տիրգասթը եարըլմըշ օլտուգլարը հալտէ, Մահմուտ բաշատէ, 10 նիւմէրօլու մաղազատա, ուճուզ ֆիյաթլա սաթըլմագտա տըր։

Մէզքիւր մաղազատա էրքէք, զէննէ, վէ չօճուգ բօթինէրինին, էն իյի ճինսլէրինտէն տախի պուլունմագտա տըր։

—Վէզիր խանընտա, եօղարը գաթտա, 40 նիւմէրօլու օատատա, էհվէն ֆիյաթիլէ, էնվայի մուզիգալար սաթըլմագտա տըր։

ԻՍԹԱՆՊՕԼՍԸ
Ց. ՄԻՆԱՍԵԱՆ ԹԱՊԽԱՆՍԻՆՏ